

ДРАМСКА БАШТИНА

Кул
нас
Ср

Милорад Поповић Шапчанин

БОГОМИЛИ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека

ДРАМСКА БАШТИНА

До сада објављено:

Књига 1

Јоаким Вујић
ШНАЈДЕРСКИ КАЛФА
(1960)

Књига 2

Бранислав Б. Нушић
ИЗА БОЖЈИХ ЛЕБА
(1964)

Књига 3

Бранислав Б. Нушић
NE DESESPEREZ JAMAIS!
НЕ ОЧАЈАВАЈТЕ НИКАД!
(1989)

Књига 4

Бранислав Б. Нушић
ПРЕДГОВОР
(1992)

Милорад Поповић Шапчанин

ХРОНОЛОГИЈА БОГОМИЛА

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ, БЕОГРАД

Премијера: 7. октобра 1889.

Репризе:

8. октобар 1889.

21. јануар 1890.

15. септембар 1891.

На основу приказа *Богомила* у новосадском *Бранику*, из пера Милана Савића, могућа је делимична реконструкција поделе у комаду:

Редитељ: Тоша Јовановић

НЕМАЊА — Тоша Јовановић

РОМИЉО — Бура Рајковић

ДЈЕД — г. Анастасијевић

БОРИЛО — Милорад Гавриловић

ВОЈНЕГ — Љуба Станојевић

БОГУТ — Милош Цветић

ГОРЈАНА — Милка Гргурова

ЉИЉАНА — гђица Јурковићева

РОМАНА — Августа Нигринова

Милорад Поповић Шапчанин

БОГОМИЛИ

Драма у четири чина, с предигром

Лица :

Стеван Немања

Маврин, велики судија

Калиник, владика

Гргур, архиепископ барски

Дед богомилске цркве

Стројник

Ромиљ, старац, рођак Немањин

Борило

Војнег

Аранит телохранитељи великог жупана

Дабижив

Достан

Песник из Дубровника

Логотет

Богут, дворска шаливчина

Дворник

Црквењак

Вратар

Горјана Брајановица, властелинка

Љиљана, њезина пасторка

Јелена, дворкиња

Маргита Бојиновићка, властелинка

Романа, њезина кћи

Дворкиња, старица

Властелинка

Стројници. — Старци. — Богомили. — Стражари. —
— Главосек.

Догађа се у Раси, столици Стевана Немање. Време:
XII век.

Предигра

Велика дворница у којој се Богомили скупљају на молитву. На среди велики сто, застрвен белим платном; на њему дебела, отворена књига новога завета. Око стола столице. Около, поред зидова, дрвени столови, с високим, правим наслонима уза зид. На среди задњег зида мала врата; пред њима завеса, која се диже при уласку чланова вере. На столу два велика свећњака, са упаљеним свећама.

Појава 1.

Црквењак, за тим Борило, Војнег, Аранит, Достан и Дабижив.

Црквењак (палећи свеће и не видећи Борила с друговима, који улазе на средња врата) „Данас ћеш припалити све свеће“! Тако ми заповеди први стројник. Зашто, ако смем запитати? А он тек озбиљно (подражава): „Твоје је спасење у ћутању“. Знам, оче стројниче, почех мило, лукавије, (показује како), не говори из мене радозналост, него жеља да знам: Spreмамо ли се на жалост или радост? „Радост“! Задовољно отегну отац стројник, „најодличнија господа двора ступају данас у нашу веру, у Богомилство“.

Борило (ухвати га за руку, он се тргне и обрне изненађена лика) Ко си ти?

ЦРКВЕЊАК

(Збуњено) Пред вама је најнижи слуга...

ВОЈНЕГ

Видимо да си слуга...

ЦРКВЕЊАК

(Поносно) Не слуга земаљског господина, као што сте (мери их) можда ви, него слуга (погледав у небо) коме је и ваш велики господин најпонижнији отрок.

АРАНИТ

Доста! Реци: где ћемо се склонити до доласка старца.

ЦРКВЕЊАК

(Показа им лева врата) Тамо!

БОРИЛО

(у поласку са осталим друговима) А кад добу, реци да смо сви овде на окупу! (оду).

ЦРКВЕЊАК

(сам) Све сама господа новаци. Њива наше цркве осипа се родом. Данас твоји дворници, велики господине жупане; сутра можда...

Појава 2.

Богут (који нагло уђе) и црквењак.

БОГУТ

Не пристоји се верноме богомилске цркве трошити говор узалуд. Реци: јеси ли сам?

ЦРКВЕЊАК

(Претворно) Као што видите.

БОГУТ

Не дође нико?

ЦРКВЕЊАК

Нико.

БОГУТ

(Поверљивије) Мени слободно можеш пришапнути.

ЦРКВЕЊАК

(Смешећи се доброћудно) Кажем вам нико, ... осим оне тамо петорице (покаже на лева врата).

БОГУТ

Пст! (Поверљиво) Господа не смеју знати да сам и ја овде. Реци: можеш ли ме на часак прикрити?

ЦРКВЕЊАК

Пристоји ли вернима наше цркве крити се?

БОГУТ

Пристоји, али само (показујући на своју грбу) грбавима.

ЦРКВЕЊАК

(Лукаво смешећи се) Е, онда имате право... Склоните се онамо. (Богут се прикрије) Тако; сад је све приправно, (Разматра по цркви. Међу тим уђе стројник).

Појава 3.

Стројник и Црквењак.

СТРОЈНИК (погледав на све стране) Ред је ту; довоше ли господа?

ЦРКВЕЊАК

(Показујући) У чекаоници.

СТРОЈНИК

И нико више?

ЦРКВЕЊАК

(Чинећи се да не чује) Сви петорица.

СТРОЈНИК

Брже отвори завесу! Долази господин дед са стројницима.

Појава 4.

Дед, два стројника и два старца дођу на средња врата па лаганим ходом удаље се на десна врата. С њима иде стројник што је раније дошао, а црквењак оде у лева врата.

БОГУТ

(се појави из своје заседе): Једва се дише у овом буџаку; али, свака радозналост, скупо се наплаћује. (Појави се црквењак са савијеним белим рубљем на рукама) Куда тако нагло? Стој!

ЦРКВЕЊАК

(Журећи се) Носим светим оцима црквено оде-ло. (Одлазећи) Одмах сам ту. (Оде).

БОГУТ

(Погледајући у лева врата) Знам како вам је, млада господа. (Преда се) И сâм сам прелазимо пре-ко тога огња. Па кад одуљи велико слово велики господин дед. (Чувши жубор) Повлачимо се! Како су неумољиви ови озбиљни старци, би ме, овако незвана, с места осудили на изгнање из цркве. Ево их. (Богут се опет сакрије на пребашње место).

Појаве се из десних врата: дед, стројници, и старци, сви у дугим белим стихарима, опасани вуненим вршима. У деда на глави црна капа налик на шиљасту митру; у руци црна велика штака, којом се поштапа. Сви стану код стола, дед у среди, а до њега лево и десно певачи, по старешинству. За леђима деди стоји црквењак. Сви су приметно озбиљнији и скрушенији него пре.

ДЕД

(Свечано) Благословите, прошћавајте! Амин!

СВИ

Буди нам свима по глаголу твојему!

ДЕД

Отац, син и свети дух опростио вам свима сагрешења! Поклонимо се оцу, сину и светоме духу! (Сви се умерено поклоне). А сад приступимо светоме чи-

ну примања верних. Очитајмо у себи молитву Господњу (Док траје мољење у себи, црквењак принесе ибрик са умиваоником и белим убрѹсом. Дед опере руке и избрише их убрѹсом. Поседају. Нека уђу искушеници! (Црквењак оде у лева врата) Отворите нови завет! Нађите јеванђеље Јованово: „У почетку беше реч“. (Један стројник узима књигу са стола и прелистава, међутим новообрађени улазе.)

Појава 5.

Пребашњи, Борило, Војнег, Аранит, Достан, Дабижив (уђу и зауставе се подаље од стола; за њима стоји црквењак).

ДЕД

Шта тражите од нас племенита господо?

БОРИЛО И ДРУГОВИ

(у један глас) Тражимо вашу свету, истиниту веру.

ДЕД

Њезина светлост загрева свакога, ко јој се приближи. Приђите!

(Борило и другови клекну и клечећки прилазе. Кад су се донекле примакли столу, застану с упртим очима у деда).

ДЕД

Верујете ли у Бога бестелеснога и човеку подобна?

СВИ

Верујемо.

ДЕД

И у његова два сина?

БОРИЛО

(у име свију) Сатанаила...

ДЕД

Старијега, и млађега?

БОРИЛО

Исуса...

ДЕД

Како исходе они од оца?

БОРИЛО

Они исходе из божји очију као зраци.

ДЕД

Који је син отпао од оца?

БОРИЛО

Сатанаило.

ДЕД

Јест, и он је са својим друговима створио овај свет и на њему човека: Адама. Адаму отвори се врело у нози и из те течности створи се змија. Сатанило задахне првог човека својим духом, али дух изађе на врело што тецијаше из његових глави. Видећи Сатанаило да је слабодушан, заишће у Бога крепчијега духа, добије га, и њиме задахне првог човека. Тако је Сатанаило створио и Еву, преварио је и с њоме роди Каина. Сагрешивши тако са првом женом, постане и гнусан и ружан. После овога греха Ева роди с Адамом Авеља, који беше добар и богоподобан. Бог остави Сатанаила да и даље управља светом, држећи да ће се земаљске душе одупрети убитачноме утицају зла. Бог се превари, земаљске се душе поведоше за опаким Сатанаилом. Да би спасао људски род, Бог је од свога срца створио Исуса, који се иначе зове Михаило. Исус је ушао у девојку Марију на њезине пречисте уши ... верујете ли у овај свети наук цркве наше, цркве богомилске?

СВИ

Верујемо! И молимо да нас примите међу своје верне.

ДЕД

У нас нема свештенства, ни икона, ни крштења, ни исповести, ни праштања прехова...

БОРИЛО

Знамо све, и верујемо све.

ВОЈНЕГ

(С негодовањем за се) Нека ми Бог опрости!

БОРИЛО

(приметивши то тихо) Колебаш се, Војнеже?

ВОЈНЕГ

(Тихо) Не, не (збуњено) верујем све. (За се) Романа моја, опрости ми, не знам шта чиним.

ДЕД

Устаните! (Устану) Приђите ближе и сагните главе (Сагну. Он раствори јеванђеље и положи над њихове главе. Стројници и остали око стола ставе на њих руке, некима на главу, некима на плеће. Дед чита у себи молитву, а остали мећутим, гласно говоре три пута: „Поклонимо се оцу и сину и светоме духу“.)

ДЕД

(Заклопив књигу преда је стројнику. Новообраћени подигну главе.)

Призвали смо на вас утешителя духа. Сад закуните се, да ћете живети по божјем закону.

СВИ

(Подигну у вис десну руку) Заклињемо се!

ДЕД

Да ћете целог живота остати непоколебљиви у вери?

БОРИЛО

До гроба.

(Сви целивају Деда у руку, а он њих у образ)

ВОЈНЕГ

(вративши се после целивања, на своје место, за се) Као да целивах саму смрт — жмарци пролазе. Господе Боже, шта чиним ја? Романа моја, Романа!

ДЕД

(приметив засебан говор Војнегов) Ти шапућеш, драги витеже?

ВОЈНЕГ

(брзо прибрав се) Молитву: Оче наш.

ДЕД
То и јесте најпотребнија молитва сваком Бого-
милу.

ВОЈНЕГ
За то и почех одмах вежбати се у тој светој
дужности.

ДЕД
Јесте ли донели собом написану изјаву?

БОРИЛО
(предавши је) Ево је.

ДЕД
(разгледа) А потписи?

БОРИЛО
Ту су сви пет.

ДЕД
Исправно. Сви до словца знате шта је овде на-
писано?

СВИ
(осим Војнега) Знамо.

ДЕД
(приметив ћутање Војнегово) И ти, Војнеже?

ВОЈНЕГ
И ја.

ДЕД
Да се не кајеш?

ВОЈНЕГ
Не!

ДЕД
Да ниси како наговорен?

ВОЈНЕГ
(за се) И ако, узалуд — позна је. (Гласно) Како
то питате, свети оче.

ДЕД
Још није позна — одступи.

ВОЈНЕГ
(С борбом, најзад одлучно) Никад!

ДЕД

Да је три пут благословена сталност твоје примерне вере! ... (Свима) Ви знате закон великога господина жупана?

СВИ

Знамо.

ДЕД

Он је строг.

СТРОЈНИЦИ

Неправедан.

ДЕД

(оштро и разговетно вели) Ако би моји људи, дворска господа... (Сва петорица нагло се тргну) Страхујете?

СВИ

Не!

ДЕД

(настављајући) Ако би, вели, моји људи, дворска господа, имали састанка са Богумилима, да се казне смрћу!

СВИ

(погледава к небу, само Војнег гледа преда се и ћути) Смрћу.

ДЕД

Ми се од строгог закона жупановог морамо смотрено чувати. За то и тражимо од вас ову самртну заклетву... Признајете ли, да је ова самртна заклетва ваша?

СВИ

(осим Војнега) Признајемо.

ДЕД

У часу тешког искушења учинићете оно што ова самртна заклетва налаже?

СВИ

Учинићемо!

ДЕД

Ручу на јеванђеље! (Сви га се дотакну) Ову са-

мртну заклетву (Дигнув у висину) нећете никад по-
газити?

СВИ

Никад!

ДЕД

Учинићете нашто се њоме Богу и нашој цркви
обавезујете?

СВИ

Учинићемо.

ДЕД

Тако вам Бог помогао!

СВИ

Тако нам Бог помогао!

БОГУТ

(тихо прилазећи задњим вратима, невиђен од ос-
талих) Сад је моја глава много чвршћа изнад ове
грбе. Уз вас, млада дворска господо, не бојим се
много ни самог великог господина жупана. (Оде).

ЗАВЕСА

ЧИН ПРВИ

Велика дворница у двору Стевана Немање, стила византијско-романског. Осветљење сјајно. Лево и десно, напред, два омања стола, с пехарима и чашама — сребрним. У дну, повише, дугуљасто-округао сто, богато намештен и осветљен.

За левим столом седе Борило и Љиљана, весели, у љубавном разговору; за десним Војнег и Романа; он сањалица, она весела, живаљна и мазна. У дну, десно, седи Горјана, заваљена у наслоњачу, и посматра оба пара, али се очима чешће зауставља на Борилу и Љиљани.

Певач се налази на средини, а близу Горјане Богут, у оделу дворског будале.

Појава 1.

Борило, Љиљана, Војнег, Романа, Горјана, Певач и Богут (у најживљој радњи).

ГОРЈАНА

Добосте ли из Византије, племенити певачу?

ПЕВАЧ

Не. Из Италије, многомоћна владико.

БОРИЛО

Из Рима?

ПЕВАЧ

Не, господине витеже — из Венеције.

БОГУТ

Има ли тамо оваких шарених мудраца (кучајући у своја прса) — а?

ПЕВАЧ

Хорације, Виргил...

БОГУТ

(пресекав му реч) То су поете; нама, мудрацима идол је Цицерон.

ПЕВАЧ

(смешећи се) Како год изволевате.

БОРИЛО

(Љиљани) Би ли волела поћи у Италију?

ЉИЉАНА

(гледећи му у очи, милостиво) Не... али у Зету...

БОРИЛО

Моју постојбину!

ЉИЉАНА

Да.

БОРИЛО

Тамо су дивље планине.

ЉИЉАНА

(смешећи се тише) Ал' је у њима питомих лавова. (Гледа га најнежније)

БОРИЛО

(тихо) Како си добра, милостива Љиљано.

ГОРЈАНА

(која се узалуд напрегне да их чује, за се) Шта ли оно двоје једно другом цвркуће? (Певачу) Дакле, ти си Венецијанац, дете Мелпоменино.

ПЕВАЧ

Не, владико, ја сам из Приморја.

ГОРЈАНА

Дубровчанин?

ПЕВАЧ

Јест, моја је постојбина Дубровник.

ГОРЈАНА

Књига што ти је у рукама?

ПЕВАЧ

Моје песме.

ГОРЈАНА

Ако дозвољавате, да је разгледам?

ПЕВАЧ

Ваше су им руке најлепши ковчежић, ваш поглед химна најласкавије похвале. (Преда јој књигу, коју она прелистава, а преко ока погледа Борила и Љиљану).

РОМАНА

(Војнегу, мало тише) Кад би пошао у Дубровник, реци, шта би ми донео?

ВОЈНЕГ

Злата и свиле, бисера и седефа...

РОМАНА

Не, не, не! Само један велики кавез од злаћаних жица.

ВОЈНЕГ

Кавез?

РОМАНА

Да у њему храним једнога сокола, који и сувише размахује крила и често ми се губи у мутним облацима. (Гледа га милостиво, мазно)

ВОЈНЕГ

Али се увек враћа својој голубици, која је покаткад мало и пакосна.

РОМАНА

Пази! Поглед госпође Горјане и сувише је оштар.

ВОЈНЕГ

(Тише) Чини ми се да своје стреле одапиње на наше суседе.

РОМАНА

Ипак, ипак. Прво правило дворскога живота: смотреност!

БОГУТ

(Горјани, која преко листова само гледа у Борила и Љиљану) Како су госпођа владика занесена лепотом стихова. Сретно мој драги приморски славују! (Горјана се тргне) Пакост не, ал' мало зависти ипак носим у срцу. И ја сам певач — те још какав

појета! Више пута седи у столу господин жупан, ћути, драми, мршти се и сева, а ја испочетка тише, па онда из петних жила клекнем моју певанију. Он, често скочи, грмне, а ја — клекнем и оборим главу. Ако ме продрмуса мало за увенце, знак да је добре воље. Ево ме и сад баш ужасно засврби ухо, влади-ко. Ако је господствима угодно, да понизно подне-сем моју најновију песму.

ГОРЈАНА

Гле, гле, гле! Та и ви сте можда неки непознати дубравски славуј?

БОГУТ

Не, узвишена владико; ми смо обожаваоци пото-ка и река. Ја сам само, ако је слободно поредити, прост моравски кос.

ГОРЈАНА

Веома лепо. Дакле да чујемо новообретенога хим-нопевца.

СВИ

Јест, да чујемо.

БОГУТ

(пружив руку песнику) Друже буди великодушан и чуј! Замо знај, да је завист највећи порок. (На-мешта се поносно и почиње са свечаном збиљом)

Прићите небесне кћери, и држите ме!

Имаш јести, имаш пити,

Ал ти желиш гладан бити.

На дому те чама хвата,

Па би тутња, па би рата.

Гледац српски пехар вински,

Ал' би нектар византијски;

На Рашци ти с' урма ије

И акидид из Персије!

У јунака љуба мила,

Ал' љубав га оставила.

Што је у ње драгост већа,

Све хладнији, не осећа.

Ал' га, пустиг, дражи плене

Властелинке надувене.

У њој неће плама наћи,
Ал' даће јој мир домаћи.
Такав човек, така жена
Све од Рашке до Призрена:
Кад би могли, кад би смели,
Свак' дан бисмо друго хтели;
Драже нам је туђе што је,
Никад оно што је своје.
И туђа нам вера мила —
Зато има Богомила!

(Господа и Горјана тргну се)

Но како вам се допада моја певанија? Ђутите.

ГОРЈАНА

Прекрасно, прекрасно! Штета само што нисте у
Византији, па да певате дражести какве царице Ири-
не.

БОГУТ

Шта ћу владико; морам се задовољити обожавањем
лепота, које Рашку усхићавају. (Погледа под-
смешљиво Горјану и поклони јој се).

ГОРЈАНА

(Учухи се да га не схваћа, не гледајући га, Пес-
нику)

Семо ли молити драгога госта за један поетски
цветак из перивоја његових стихова?

ПЕСНИК

(поласкан) У свако доба моја лира савија се пред
тако (с очевидним ласкањем) лепом и узвишеном
владиком. (Прелистава, ставши на средину дворане)
Ако је угодно: Два лава?

ГОРЈАНА

(лукаво смешећи се) Бољи ће бити избор из цар-
ства људи.

БОГУТ

И њихових невоља: жена.

ПЕСНИК

(не слушајући га) Ево ову малу песмицу. Спвах
је на гондоли, гледећи двоје заљубљених на месечи-
ни... Кратка је... С вашим снисхођењем:

Ко две капље јутрен-росе
Двоје малдих љубило се:
Она о њем сања, збори,
А он за њом да изгори!
Свако вече драгој летак,
Она њему мирис-цветак...

ГОРЈАНА

(опазив у том тренутку како Љиљана даде ружу Борилу, скочи, мудро приђе песнику и истргне му књигу) Доста! Не понижавајте се; богиња поезије срди се, кад је превиђају ... вас, драги песниче, осим мене, нико не слуша! (Са срцбом и изазивањем гледа у Љиљану и Борила, па онда у Роману и Војнега).

ВОЈНЕГ

(скочив) Клевета!

ГОРЈАНА

(збуњеном песнику) Вашу руку, па седните овде до мене! (Гледа у Борила, али он се, не обрћући се, приљубио Љиљани и тихо говоре).

Појава 2.

Пребашњи. Ставилац, па онда Стеван Немања, Владика Калиник, бискуп Гргур, старац Ромиљ; телохранеоци: Аранит, Достан, Дабижив.

СТАВИЛАЦ

(појави се у средњим, великим вратима): Велики господин жупан!

(Уђе на иста врата Немања са владиком и бискупом и Ромиљом и телохранеоцима. Присутни га поздраве поклоном, Борило и Војнег стану у свиту телохранилаца. Госпође приђу му руци, затим, на његов знак, заузму своја пребашња места, седнув онда кад он седне.)

НЕМАЊА

Та овде је читав сабор лепотица. Па гле, — и наш драги гост из Приморја. Чувај добро своје не-

искусно срце, млади песмин витеже. (Госпођама, које хтедоше поћи). Ни мало се не устручувајте! Светитељи ће дозволити да останете у нашем кругу.

БОГУТ

А ја, превисоки господине?

НЕМАЊА

Ти ћеш стајати где си, и ћутати.

БОГУТ

Ћутати — бреме, које је и мудроме теже потеглити. (С резигнацијом) Да ћутимо.

НЕМАЊА

Пехаре, децо! Данас је свечан дан; роди нам се најмлађи син. (Ставилци служе) Како је пуно моје родитељско срце! Моја су три сина најлепши дар, што ми га могаше послати драги господ Бог. (Калинику) Реци, владико, како да му се одужим на толикој милости?

ВЛАДИКА КАЛИНИК

Ти си увек био свој најмудрији саветник. Шта ти могу световати ја, остарели слуга твоје цркве? Шта приличи понајлепше благочастивом владару, као што си ти? Доста си се одужио и народу и Богу; али, кад ти велика душа још жедни за добрим делима, подигни нову задужбину, велику и угледну, која приличи данашњој твојој слави и величини.

БИСКУП ГРГУР

Мислим, многомоћни господине жупане, да би најлепше доликовало твојему господству, кад би подигао и утврдио Каптолски двор католичанске архиепископске цркве у Бару.

НЕМАЊА

(хладно) На то, бискупе, немамо ни право ни дозволу велике римске цркве.

БИСКУП ГРГУР

(Хитро) У мене је пуна власт, коју поручих од светога оца. Реци, заповеди и дело твоје узвисићете и прославити у целога Западу.

НЕМАЊА

Још не чух савете мога владике Калиника?

ВЛАДИКА КАЛИНИК

(Мало надражен слободом бискуповом) У старо-ме Влаху подигни велелепни храм на сазидање народа што растурен живи по планинама. Чак тамо иза брда, на Морави, скоро је подигнут крст на цркви светога Ахилија. Овамо, на реци Студеници, узвиси крст и угоди Господу.

БИСКУП ГРГУР

Пуна је Рашка светих храмова, које подиже твоја дарежљива рука источној цркви и ја, слуга римске цркве, не могу, не смем, управо...

НЕМАЊА

(намерно му упадне у реч) И на томе остајемо, прељубазни моји светитељи. Нека уђе наш велики логотет. (Ставилац оде да га позове) Но, прељубазна наша рођако, (Горјани) којем угоднику да посветимо нову нашу задужбину?

(Госпође устану и поклоне се)

ГОРЈАНА

Оној, која је ваша највећа заштитница и помоћница, која је највећа госпођа међу госпођама...

ВЛАДИКА КАЛИНИК

Истину глаголеши: посветимо нови храм преблагословеној деви Марији.

(Уђе логотет)

Појава 3.

Пређашњи и логотет

ЛОГОТЕТ

Очекујем заповест, великог господина жупана.

НЕМАЊА

У име наше повељу нашем оцу и владици Калинику: да се одмах подигне нова задужбина наша на реци Студеници, у част и славу наше велике Госпође!

СВИ

(осим Гргура) Живео велики жупан, Стеван Не-

мања! (Телохраниоци и Горјана придруже се усклику врло тихо и приметно безвољно).

ГОРЈАНА

(К песнику) Наш драги гост обрадоваће нас, ако тренутним, изненадним спевом поздрави овај чин великог господина жупана.

ПЕСНИК

(који је мало размишљао, издвоји се и поносно стане на средину) Зашто не, ако заповеда господин жупан.

НЕМАЊА

Он не заповеда, он је готов да моли.

ПЕСНИК

(Сасвим одлучно) Готов сам (декламује)

Штитови и мачи рђом расту већи,
Све у незнан мине, к'о лугом одједи,
И сила и сјајност у заборав оде,
Сатре се и племе у веље госпode,
Ал' жртвањик свети, што подижем Богу,
То ј' кућа, што већи срушити не могу;
Твојзи се и даљно покољење диви —,
Она вечно поје, она вечно живи!
Затутње л' ратова' громовити хуци
Оборе л' јој кубе крвожедни луци,
Маховина падне л' по зиду и своду,
Темељи ће причат' од рода ка роду
Да ту црква беше.
Дође л' усуд тавни
Да купином, лозом и темељ поравни,
Дах светиње и тад угасит' се неће:
Ка' угодно миру Господу одлеће,
Тамо, где пребива сред анђелског лика,
И он благосиља свога праведника.

НЕМАЊА

Овај пехар испијамо уздравље песниково (пошто иствије) и поклањамо му га! (Предаје и песник благодарно прима).

БОГУТ

(госпођама) Госпе су леи сведоци да и у мени тиња песнички дар. Ја имам своје богове (гледа смело у телохраниоце) којима певам; Они нису (владицама) са вашег Олимпа. Ако је дозвољено да и ја данас приденем листак песничке славе? (Одобравање жупаново). Одобраваш превисоки господине мој?

(Став на среду, с комичном збиљом и неспретном спремом):

Један кућу гради
Друти је разгради;
Човек тече, зида,
А време откида.
Ко зна вечно шта је,
Докле живот траје?
Докле је жупана,
Биће светлих дана...
И најлепши цветак
Има црни петак,
Под земљу се скрије,
Било па и није!
Ко је жељан храма,
Држи се жупана;
Који цркву гази,
Нека добро пази! (Гледа оштро у телохраниоце)
Сила сече, бије,
С њом се шалит' није.
Весел'мо с' певајмо!
Дан је ово свечан!
Сви кликнимо у глас:
Будала је вечан!

НЕМАЊА

Добро је, ал' ти пехара не дам.

БОГУТ

Зашто, господине мој?

НЕМАЊА

Сувише си мало луд.

ВЛ. КАЛИНИК

Сувише провидан.

БИС. ГРГУР

И дрзак!

БОГУТ

(У први мах збуњен, затим брзо прибрав се) Завист! И држава и црква устају на мој стих. Мудрост налаже пред таким здруженим силама уступити. Повлачим се данас без славе.

НЕМАЊА

А казну остављамо за други пут.

БОГУТ

(усиљено шаљиво) Други пут никад не бије тако силно као први пут.

Б. ГРГУР

(устане) Дозволи и мени, служи твојем, једну реч, велики господине. Мислим да бисмо најлепше прославили данашњи дан, кад бисмо показали више ревности за славу божјег имена! Ти си хришћанским црквама најмоћнији штит, оне се око њега свијају, кад год на њих зине хала кривоверства. И источну и западну цркву данас тишти велика „скрб“: ти једини можеш их утешити. Богомилска јерес рије све већма, свуда, и у народу и у двору; она је као змија, опасала и стубове престола на којем седиш, господине жупане. (На телохраниоцима опази се немир) Њезина отровна жаока једнога дана жацнуће и у само твоје племенито срце...

НЕМАЊА

(С гнушањем) Моје? Никад!

В. КАЛИНИК

Мој по Христу друг донекле има и право.

НЕМАЊА (Изненађено)

То велиш и ти?

В. КАЛИНИК

Говорим на сва уста: Богомилство заражава и себре и властелу и свештенство: њихов нечастив савет умножава се сваки дан. Ко кртица рије тајом и крадом и једнога дана избиће њезина јама у сред ове престоне дворане (Немања, са срџбом, устане, што и оба епископа учине). Не гневи се, многомоћ-

ни господине. Тихо и озбиљно погледајмо тој аждахи у очи: ја врло јасно видим, како зја, да халапне све божије цркве, и тебе и мене...

В. ГРГУР

Цело стадо Христово стрепи од тог ненаситљивог вука.

НЕМАЊА

(С малоуважавањем) Ништа, и ништа до претерани страх мојих светитеља.

РОМИЉ

И ја тако мислим, господине жупане.

ГОРЈАНА

(С иронијом) Па, за Бога, где је стадо божје тако велико, зар је чудо ако се од некуд прикраде и по који вук?

В. КАЛИНИК

(с гнушањем) Говор недостојан христољубиве владичице.

В. ГРГУР

Учини ми се да чух храпав глас зверке, коју помињати не дозвољава светиња престола.

ГОРЈАНА

Охо! Свеосвештена господо! Мени, владики, робаци нашег премилостивог господина жупана (поклони му се) дозвољено је говорити у нашем прародитељскоме дому.

НЕМАЊА

Мир! Прву и последњу у савету и суду мени је доделио Бог. Слуте моје круне од сад ће бодријим оком пратити проклету богомилску јерес. То је моја нова заповест! (Телохраниоци измењују погледе). Моји млади витезови (обрув се ка телохраниоцима) пред вама се отвара ново поље заслуга. Ви сте највеће уздање вашег жупана и наше свете цркве. Напред! Пред вама је богат лов. Покажите се! (Чује се жубор с поља) Какав је то жубор? Ко је то?

Појава 4.

Пребашњи, Ставилац, Стари властелин, средње-вечна властелинка.

СТАВИЛАЦ

(пријављује) Један стари властелин наваљује у дворану.

НЕМАЊА

Пусти га пред нас! (Ставилац отвори врата и улазе)

СТАРИ ВЛАСТЕЛИН

Опрости, велики господине, што се овако стар усудих да те узнемирим. Старост је чемер и јад, али мене гони гора невоља. Кам Бог д'о, да погинух у ратовима на Византијце! Да сам онда очи склопио, не бих доживео да видим сатану.

В. КАЛИНИК

Б. ГРГУР (оба, Сатану?)

СТАРИ ВЛАСТЕЛИН

Антикрита! Ругобу!

НЕМАЊА

(Дав знак да му принесу столицу) Седи, старино!

СТАРИ ВЛАСТЕЛИН

Ни за живу главу пред тобом. Знам ја шта је господство, шта је власт. Али онај, чудовиште божје, погази све: и цркву, и оца, и Бога.

НЕМАЊА

Реци нам ,старино ко?

СТАРИ ВЛАСТЕЛИН

Вук што се окоти у мојему колену! Пи, на тако гадно, отпадничко колено! Мој је дворца вучја јазбина: мој рођени син хитну се камом и на свога старог оца и на цело своје колено?

НЕМАЊА

Реци нам, шта је учињено?

СТАРИ ВЛАСТЕЛИН

Да говорим шта? Ох, што нисам нем и глух и мртав! Ноћас, сав усплахирен, дође мој јединац син ... Какав син? Несин, наказа, губа на часном лику мога колена! Дође; за њим два незграпна чудовишта

у образинама, и скрнавим рукама ... ух, та где ти је мач, господине жупане, где је муња с неба да поразите гадне богоодступнике? ... Докопаше гадним рукама све свете иконе и бацише у огањ ... Свете мошти извадише из сребрне кутије и изгазише ногама? А свети крст ...

В. КАЛИНИК

Б. ГРГУР

Свети крст?

СТАРИ ВААСТЕЛИН

Скидоше, преко колена пребише и у огањ вргоше (Клоне на столицу) Не машајте се светиње, неваљалци, ниткови! Докопам са зида мач, али ми га истргоше, и одгурнуше ме. „Шта чиниш, црни сине?“ викнем моме штенету? „Луд ли си, осيون“? Ни луд ни осيون, закрича нечастивим гласом; обарам идоле, златну телад, којој се само јуродиви, као ти, могу клањати. Ко си ти, никакво колено? Како смеде руку дићи на ове стародревне светиње? Светиње, издери се на ме подругљиво, светиње! Ако је онај ловачки рог на ланцу светиња, онда су и ове олупине удови божији. Све је то баволска измишљотина! Крст, крст ... и ту се поче дивљим вепарским грохотом ... Крст је ругоба, орубе тортуре, ваља га се гнушати, мрзити као победу опакога Сатанаила ... Каковог Сатанаила, продерем се ја! Лепог Сатанаила, сина божијега, у кога верујем ја, твој син, твоја крв, јест ја верујем, верујем, јер ја сам Богомил!

НЕМАЊА

Богомил!

В. КАЛИНИК

Б. ГРГУР

Чујеш ли превисоки господине?

СТАРИ ВЛАСТЕЛИН

Падох на тле и до сванућа лежах обезнањен на мибедини. А кад се јутарњим зраком заруменеше биљурни прозорима моје одаје, као испребијан измилех у врт и код извора умих се и помолих Богу гледећи у небо, у исток. Чињаше ми се као да чух крихање костију мојих предака, који се гневни и сра-

мотни, преврћу у старој породичној костурници. Удари јутарње звоно, ја, стидан и обешчашћен, руке на ухо и побегох да га не слухам. Падам преда те, господине мој (Сагиње се и хоће на колена, али Немања сибе са свога места и устави га) спаси ме, заштити, подигни, освети ме! Бог је твој и мој Бог; освети га у моме оскрнављеноме дому! Освети! (Клоне на столицу. Чује се глас с поља: „Хоћу унутра, хоћу унутра! Пустите ме господину жупану!“ Сви, потресени, погледају на десну страну, откуда долази глас).

Појава 5.

Пребашњи, Ставилац, Властелинка.

СТАВИЛАЦ

Непозната госпођа владика утони ме...

НЕМАЊА

Нека уће!

ВЛАСТЕЛИНКА

(Лепа, здрава, средовечна жена, уће журно, готово усплахирена) Господине жупане! Господине жупане (Хоће на колена, али је задржи жупан, који јој приђе, па се врати на своје место).

НЕМАЊА

Каква невоља гони нама нашу лепу властелинку?

ВЛАСТЕЛИНКА

Кам' Бог д'о да сам стара и наружена, да сам се давно збрчкала, срушила и умрла! Наказање Божје, велики господине, наказање!

В. КАЛИНИК

Буди храбра, кћери. У невољи је понајближи Бог.

ВЛАСТЕЛИНКА

Бог! Бог? Бог, велите оче светитељу? Та мене баш оставља Бог!

Б. ГРГУР: Не збори таку безбожничку реч!

ВЛАСТЕЛИНКА

Помозите ми да не полудим! Смилујте се на ме-

не невољну и напуштену! Помоћ твоју, господине
жупане, помоћ! Мој муж, мој муж!

НЕМАЊА

Злоставља?

ВЛАСТЕЛИНКА

Горе зло, господине жупане, горе зло. Оставио
ме!

НЕМАЊА

Оставио?

ВЛАСТЕЛИНКА

Полудео, подетио се! Чујте само! Мој црни јад-
ник: посветио се.

В. КАЛИНИК

Б. ГРГУР

Посветио се?

ВЛАСТЕЛИНКА

Гутах и трпех и најзад прекипе, зажмурих и до-
јурих пред твоје колена, господине вели. Прође да-
вно година како живим духовнички — права мона-
хиња! Убох у његову одају, пригворих врата, пови-
как: „Докле ћемо овако? Дакле?“ Одговори ми: „Пи-
тај тамо горе! Твој је живот: земља, мој је живот:
небо“. Каква земља, какво небо? Видиш да си ужу-
тео ка'о јесењи лист; где ти је живот, где здравље,
где крв? „Моје је испаштати и свети живот прово-
дити“. Какво испаштање, какво светњичење? Пре-
крсти се! „Какав крст!“ продра се на мене, „не по-
мињи та крвничка вешала“ и одгурне ме да се је-
два одржах на ногама. „Је си ли ти мој муж, бе-
зумниче?“ „Какав муж?“ зграну вам се на мене. „Ја
сам, вели, богомил“!

НЕМАЊА

Опет богомил!

ВЛАСТЕЛИНКА

Пређе сам био само међу вернима, настави даље
богомилски светитељ; а сад сам ступио у савршене.

В. КАЛИНИК

Рече ли: ко су и шта су: савршени?

ВЛАСТЕЛИНКА

Пуњаше ми ухо читавом безбожничком приди-

ком. Сећам се (размишља) јест сећам се врло добро ... рече: „брак је смртни грех, прељуба, блуд, про-
дужење праотачког греха, Баволско дело“...

В. КАЛИНИК

А крштење?

Б. ГРГУР

А причест?

ВЛАСТЕЛИНКА

Крштење, рече, нема дејства, јер је воду створио неки зао Бог; а причест је пород тог истог опаког Ђавола. Све је то тлупост и лудост, све то, вели, не верујем ја ... Ја сам савршени Богомил, ја те се више не смем дотаћи, ја сам само духом твој ... Каквим духом, господине жупане; ја сам жена, мени треба друг, а мојој деци отац. И реците ми, шта је то светитељ? Ко хоће живот свет, у пустињу, у манастир! Ходе по одајама као сабласт; ни човек ни животиња! Ја мислим господине жупане, ко љуби и брани своју жену и децу, тај је Богу најмилији светитељ. Је ли тако, господо и оци?

В. КАЛИНИК

Породица у којој је љубав и слога међу члановима, храм је Богу најмилији. Умири се, благочастива владицице. Бог не оставља своје. (К жупану) Време је да заштитиш цркве од богомилске јереси...

Б. ГРГУР

Која подрива свештенство, најпотребнију установу црквену.

В. КАЛИНИК

Не признају књигу Биџија, ни псалме Давидове, ни пророке, ни Соломунa, ни праведног Јова...

БОГУТ

(Претворно иронично) Смеју се светим моштинама, и крсту, и светим иконама; све су то, веле, измишљотине.

Б. ГРГУР

Истину рече.

БОГУТ

(С истом иронијом): А уче да су свештеници пу-

ни греха (лукаво гледећи у владике) па их, ни другоме не могу скидати. Говоре да су свештеници оholи, тврди, подмитљиви, лицемери, несмишљени и нетрезвени (Владике, гневне, дигну се са седишта. Опазив облак на челу Немањину, Богут брзо узме други тон, смешећи се) ни мало мудар као ја, по милости мога господина жупана дворски мударца; извините ктедох рећи: будала.

КАЛИНИК

Па су сумњиви и у верности господину жупану.

ГОРЈАНА

Мислим, светитељу, да ће бити потвора (за се) ваља им се добро узети на ум.

ГРГУР

Опасни и спокојству државе и спокојству цркве.

БОРИЛО

(и другови са срџбом) Зар?

БОГУТ

(Као и пре) Опасни у Риму и Византији. Хоће цркву засебну и од Рима и од Охрида и од Константинопола. (Гледа изазивачки оба владике) Неће, веде, ни грчке ни латинске светитеље; хоће и свога деда и своје стројнике (тргне се) богодоступници, будале!

НЕМАЊА

(Гневан, устане и сви с њим). Доста! Цркви христовој хоћу мир. Богумилска јерес и сувише продире у моје земље. Разорила је утробу Македоније, па сад наваљује да прождаре и нас. Она се почиње титрати и са жезлом мога господства. (Борило и другови преплашени згледају се).

КАЛИНИК

ГРГУР

Тако је.

БОГУТ

(Тише, за се) Као да неће бити тако.

ГОРЈАНА

Мислим да је њихова верност своме господину жупану истинита, поуздана.

НЕМАЊА

(Још гневније) Неистинита и непоуздана, издајничка! У рукама су ми докази мојих обласних управника: тајно се искрадају у Босну, бану Куленовићу. Тешко им је моје господство, моја држава? Хоће савезника, траже заштите. Против кога? Против мене? Тим ћу неверницима стати за врат главом ја! Смождићу их, истребити кукољ из пшенице мога доброга народа, уништићу их! (Борило и другови узрујају се, згледају се, пажљиво, да их не примете; али то уочи Горјана).

ГОРЈАНА

(за се) Видех ли добро; млада господа презају. Шта ли значи то? (Размишља).

НЕМАЊА

(ходећи, гневан) Нека уђе наш велики судија! (Ставилац оде). Сабраћу око себе целу властелу, двор, цркву; дићи ћу, ако устреба, и себре и отроке, млетачке и дубровачке насеобине, дићи ћу све! Да истребим хидру неверничку. Моја је прва брига спокојство у мојим државама. Ја сам закон издајницима: мач, огањ, ломача! Спремајте се, неваљали издајници, спремајте, да примите праведну мазду из руку увређенога владоца! Ви мени гнев, ја вама строгост, немилост, гвозден закон, који ће вам размрскати дрске и непокорне лубање!

РОМИЉ

(Господствена старина, дуге, беле и косе и браде. За цело време седео је и ћутао, а сад се дигну, озбиљно и мирно). Дозволи и мени реч, господине мој.

НЕМАЊА

(Стане, изненађен) Теби?

РОМИЉ

Мени, твоје суплеменику, вазда ти оданоме целом мојом старачком душом. Али, ако би те, можда, моја беседа вређала...

НЕМАЊА

(Упињући се да се умери) Не, она је вазда очинска.

РОМИЉ

Хвала на таквој похвали. Ја сам једном ногом
у гробу...

(Уће велики судија Маврин и поклини се.)

Појава 6.

Велики судија Маврин и пређашњи.

МАВРИН

Пред Богом је, по заповести, твој велики судија
Маврин.

НЕМАЊА

(Опет плане, нагло судији) Звах те да чујеш моју
заповест, из мојих уста...

РОМИЉ

(Јачим гласом него пре, прекидајући га) Ја сам
једном ногом у гробу...

НЕМАЊА

(Не слушајући га, судији) Сазваћеш велики суд,
узети у помоћ властелу, војску, клир, моје телохра-
ниоце; цео народ биће слуга и послушник твој, и
ја, твој самодржавни господин, слуга сам твој, слу-
га суда, слуга закона! Преда мном је страшан не-
пријатељ; тајно подрива престо мој; не видим га;
као првоточина глобе и ово тле под ногама мојим,
облапорним зубима гризе, кида и овај златоткани
стихир на мени.

(Ућути и гневан пође горе доле).

РОМИЉ

(Пође, незадовољан, жалостан). Допусти да се уда-
љим велики господине жупане. Тако си мало добар
своме старом стрицу да пред собом не види ни нај-
мање своју крв, свога суплеменика. Допусти (и кад
је одлазећи, дошао близу врата) и опрости!

НЕМАЊА

(Приђе му и шчепа га снажно за руку. Старац се
тргне, мало преплашен. Немању то секне и брзо се,
усиљено, повраћа). Ромиље, добри стриче мој, не

остављај ме. Опрости! Ја ћутим... Ето, ћутим... Гневом постах нагао, неправедан теби, моме добром саветнику... Говори, говори, слушаћу те... Неће те слушати жупан већ син твој, који те љуби.

РОМИЉ

(Преображен, погледа га мило и љубазно и врати се у средину друштва са жупаном). Јест, једном, не једном, обема ногама у гробу, и опет се радујем кад ме гледаш тако благо и милостиво. Мени ништа не треба, знам свега и све; више живим за царство небеско. Зато сам и тиши и блажи од тебе, зато ти и саветујем и молим те: не пренагљуј!

НЕМАЊА

Зар да мирно гледам растројство државе?

РОМИЉ

Друго је расуло државно, друго вере и божје цркве. Друго је сила и власт, друго душа, која тражи бољег живота од земаљскога, незнане путе ка небу. Баш зато, што су пути к Богу незнани, зато се и божје цркве надмећу, која ће нам показати стазе прече и истинитије. Све су цркве божија ствар; разноликост је њихова као и оно шаренило цвећа у дворскоме врту. Сваки је за се цветак и леп и диван, а сви заједно још дражи и милији оку нашем. Тако су и цркве: и константинопољска, и римска, и богомилска, била она драговићска у Македонији, или горичка у Тесалији, звао се глава цркве патријарх, папа или дед. Кад Господ (показујући горе к небу) милује и ружу и босиљак и крин, буди и ти благ отац свима твојим црквама...

НЕМАЊА

Само не богомилској!

РОМИЉ

(са срџбом) А зашто не?

НЕМАЊА

(Одлучно и опором) Јер је неистинита и неверна. Хула на Бога, пркос и издајство престолу мом.

РОМИЉ

(Планув, па после дужег, гневног гледања у Немању, узвикне жестоко) Клевета! Неправда! (Журно

оде. Кад дође на праг излазних врата, обрне се, дигне палице и покаже к небу). Пази да не расрдиш онога! Кад оронеш овако као ја, сүстиће те жалост и кајање! Остављам те твојој охолости и наглости. Перем руке и одох! (Удаљи се).

НЕМАЊА

(Неколико пута прође горе-доле, стане, па још једном горе-доле и почне одлучно). Рекох ти, Маврине, истрагу, суд, казну! Јест: железно, огањ, истребљење! Милост је овде (показујући на срце) умрла; за такве заблуделе грешнике, она је само на небу! Разуми ме добро, разумите ме сви добро: само на небу! Само на небу! (Оде. За њим телохраниоци).

КАЛИНИК

(Ходећи за њим) Господ је, жупане, с тобом. (Оде).

ГРГУР

(Полазећи) И свети отац моје римске цркве. (Оде).

БОГУТ

Дуноу је у велику трубу; тешко онима који је не ушчују. (К телохраниоцима, који се враћају) И орлићи на стени нека се лакомислено не залетају. Благо оном ко је богумил и ко није богумил.

БОРИЛО

(К друговима) Још ми у ушима звони жупанов глас. (Претварајући се према Богуту). Како је то добро, браћо, што ни један од нас није Богумил. (Полази Љиљани).

ГОРЈАНА

(За се) Сви ми до један сүмњиви. (Журно потече Борилу, ухвати га за руку и одведе га насамо, напред). Сутра те очекујем. По подне, пред вечерњу! Имамо важне разговоре. (Љубазно). Како си често непажљив према мени, Бориле! (Готово мазно) Је ли да ћеш се од сад владати како пристоји тако младом и (улагивајући се) тако лепом властелину? (Прибравши се, осталима) Јунаци, до виђења! (Поклонивши се мало, лаганим ходом пође. На прагу оштро

погледа Љиљану. За се). Још и ти да ми будеш супарница? (С презрењем). Никад! (Оде).

БОРИЛО

(Љиљани. За се, у тишем говору). Данас не, али сам сутра твој.

ЉИЉАНА

Тачно о вечерњи.

БОРИЛО

Као што (подсмешљиво) изволи заповедити Горјана.

ЉИЉАНА

(Задубивши се погледом у његове очи). Ти се само шалиш Борило?

БОРИЛО

Питаш? Желиш ли да ме ожалостиш увредом?

ЉИЉАНА

(ласкаво) Опрости! Нико није добар тако као ти.

БОРИЛО

Дакле, до виђења! (Он је отпрати до врата. Она оде, он се врати).

ВОЈНЕГ

(Који је дотле тихо говорио с Романом, испраћајући је). Тачно о вечерњи.

РОМАНА

И половину сата раније.

ВОЈНЕГ

(Шаљиво) И то се додаје.

РОМАНА

Жао ти што те желим раније?

ВОЈНЕГ

Сваки тренутак код тебе — блаженство.

РОМАНА

Охо! (Задовољно) Ипак по каткад пријатно мирише и кадило ласкања. (Певачу). Вашу руку, наш љубазни госте.

ПЕСНИК

Увек готов да будем ваша сенка пратилица.

РОМАНА

Боље рец'те: песма пропратинца.

ПЕСНИК

Како год је угодније. (Узму се за руку и оду, испраћени до врата Војнегом, који се за тим врати друговима.)

БОРИЛО

(Ставши у средину својих другова). Настају, браћо, дани страшнога суда. Желим вам мудрости змијине, погледе орље, а ухо опрезно као у лисице. Разум у главу, храброст у срце, а око паса пафте смотрености!

СВИ

Напред!

ВОЈНЕГ

Храбро и смотрено!

СВИ

Смотрено! (Оду).

БОГУТ

(подаље иза њихових леђа, непримећен од њих, долази напред, па гледа за њима). Младост и смотреност. Не знам, ко је управо бђдала, ја или они? Али ћемо се и ми од јако узети у памет. Живот, ма и грбав, много више годи него, да простите, па лош по ребрима! Па како сам, од неког времена почео сневати, да простите, пожаре, добро се прибојавати и огња на ломачи. Не знам, али тек ипак мислим, да је непријатно кадити се на спалишту, везан за дирек. Чуваћемо се, велики господине жупане, да ти случајно не нагазимо на кадионицу. (Одлази на противну страну).

ЗАВЕСА

ЧИН ДРУГИ

Дворница у стилу млетачком. Укусни намештај талијански. Десно и лево столови са великим столицама. Код десног стола, млетачко мало огледало, шаренога и цифрастога оквира.

Појава 1.

Стари дворник и стара дворкиња.

ДВОРНИК

(нудећи столицу на десној страни) Седи овде, старице овде.

ДВОРКИЊА

Зар баш ту, младићу?

ДВОРНИК

Ехе, некад је и то било, кад' ти беше — дозволи да се пошалим — танка као шиљика.

ДВОРКИЊА

(ласкаво) А ти као бор.

ДВОРНИК

(успрсавајући се и дотичући брк) Па срчан као јелен у гори.

ДВОРКИЊА

Па тек ја! Кад савијем ове дуге црне вितिце! (Смеје се, с резигнацијом).

ДВОРНИК

А ја уцаклим ове црне, баволасте кудре (погледа у огледало. Тронута) Гледни овамо, лепа моја друго (Огледају се). Старост!

ДВОРКИЊА

(Намештајући се) До душе се косе прогрушала, али је оно старо срце ту. Видиш (огледа се) ја се још и данас осећам млада и хитлена. Док чујем госпођин глас, скочим, прхнем као птичица. Ето (хоће да се дигне, али не може) Прихвати ме, стари дворниче.

ДВОРНИК

(помажући јој) И ја исто тако хитро прнем, стара дворкињо.

ДВОРКИЊА

Чујеш ли, да ми никад ниси изустрио реч „стара“. Баш да бих била мало и поугодиња, непристојност је рећи госпођама у очи тако непристојну реч. (Огледа се).

ДВОРНИК

Опрости мојој незрелој младости. Дуг је живот, поправићу се.

ДВОРКИЊА

(не скидајући ока с огледала) Тако и треба. Види се да ниси био у Италији. Кад год сам ишла с госпођом у Венецију — ох, Венеција!

ДВОРНИК

Увек сте нам донели по два мајмуна.

ДВОРКИЊА

(Озбиљно) Мајмуна?

ДВОРНИК

Извини, хтедох рећи: мајмунице.

ДВОРКИЊА

Тако.

ДВОРНИК

Покојни господин Брајан увек ми се у лову жалаше: баш ми догрди на двору ова талијанштина!

ДВОРКИЊА

Па што се не ожени — Гркињом?

ДВОРНИК

Онда би опет улегла сама византинштина. А, ми-
шља јадни покојник, да свака Приморкиња не мора
бити и Латинка.

ДВОРКИЊА

Латини су мудар, а Латинке лепе.

ДВОРНИК

А ми Срби лакоми на странкиње. Да је госпођа
Горјана била мало паметнија, не би онако жалости-
ла дане покојнога господина. Истина беше у године
позаишао, није се морао поново ни брикосчетава-
ти, али ипак, ипак.

ДВОРКИЊА

Али имаћоше женско дете.

ДВОРНИК

Владицу Љиљану могла си и ти сама неговати.

ДВОРКИЊА

А шта би онда било од сјаја у двору; господа би
престала долазити...

ДВОРНИК

Шта ме се тичу господа!

ДВОРКИЊА

Али се тиче нас! Није твоје претресати живот
мртва господина у гробу.

ДВОРНИК

Сад што било, било. Како госпођа Латинка при-
стирава, онако наше старе ноге поигравају. Па си-
рота наша Љиљана; све се бојим да јој опора Ла-
тинка живот не загорча (Дворкињи која се огледа),
чујеш ли? Госпођина је доброта привидност; све се
бојим, кад се лисици омакне образина, видећу хи-
јену. (Дворкиња која се још огледа) Чујеш ли ме?

ДВОРКИЊА

(Зборећи себи у огледало) И ове ћемо боре мало
испунити, па намазати кожу приморским уљем да
буде мекша и свежија.

ДВОРНИК

(подсмешљиво) Као ова моја на сандалама (Опа-
зив Горјану која се појави и заста на вратима, по-
клони се и склони ближе к средњим вратима).

Појава 2.

Горјана и пребашњи

ДВОРКИЊА

(не видевши госпођу, наставља за се) Мало само труда, па све опет красно, лепо као некада. (Успијајући) Кажу, Византинке мажу уснице, па се руме не и мирише као ружице. Имала сам уснице (Задовољно их развлачи) па кад их несташно развучем, а два низа бисера сијну (видев тамне, раскламатане зубе) Ух, баш су ми зуби рђави! (Скочи, незадовољно). И ова венецијанска огледала нису као некада. Неваљали трговци! Не показују верно, аја не показују. (Горјана поступно прилази дворкињи иза леђа тако, да је у овом тренутку опази. Збуњена устане). Госпођо владико!

ГОРЈАНА

(Смешећи се охоло) видиш, да нису само Латинке сујетне. Жена је жена: на Рашци или на мору. (Променивши тон) Дворниче, дозовите нам владичицу Љиљану! (Он оде) А ти, млада моја лепотице, спремимиса ми исоп и уље у купатилу. (Дворкиња, збуњено, удаљи се). И ова матора још тражи своју лепоту у овом лажљивом огледалу. Шта тек да рекнем ја? (Огледа се) Зора младости није ту (Уздахне) али ипак жарко трепти подне живота. Још је у оку сјај, па осмех, па стас, па ове мале руке, па (показне вршак кокетно обувене ножице) па моје држање, па ход... (Задовољна хода горе доле, грациозно) Борило мора бити мој! Ја њему љубав ватрену, он мени занос младачки. Како је лепостасит, као Римљанин. Још ћеш величанственији бити, брчнопери орле, кад савијеш охоли врат око грла мог и жарким пољупцем дотакнем ти кљун. (Пренув из заноса) Љиљана? Неискусно дериште! (Подругљиво) Пуполак, у ком се још не буде ни листова блеске, ни пунога цвета мирис. Пустимо га још дуго да спава, да се не развије. Драга ми је, волим је али ја сам ипак маћеха. (Укаже се Љиљана у пуном

блеску младости. Горјана запрепашћено, тргне се. За се). Никад није била тако дивна. Ужасно! Пу-пољак је пукао и преда мном бљешти цвет, у првој раскошној красоти. (Прибравши се) Храбро, Горјана! Бистрина умна у жене често надокнабује недостатак лепоте, па ако хоћете и младости. Не бојим се!

Појава 3.

Љиљана и пређашњи.

ЉИЉАНА

(С ружом на прсима) Како си данас лепа, мајко моја.

ГОРЈАНА

(Упрвиши поглед у ружу) Зар? (За се) Ова је румена ружа сестра оној јучерашњој. Боже, да га можда не љуби.

ЉИЉАНА

Хоћемо ли, дадо слатка, да наставимо вез. Ено га на столу.

ГОРЈАНА

Спремила сам сокола за лов на утве. Би ли и ти са мном у гору?

ЉИЉАНА

Данас не. Данас је Стеван ветровити.

ГОРЈАНА

Па се бојиш олује и ветрова. Ја се не бојим (За се). У мени је још бурнији крш и лом.

Убе дворник.

Појава 4.

Дворник и пређашњи

ДВОРНИК

Телохранилац великог господина жупана.

ГОРЈАНА

Нека уђе! (Дворник оде) Узми рад, Љиљана, и седи тамо за свој сто. (За се). Приберимо се. (Огледајући се). Сувише ми је поглед јунонски (Усиљава

се да буде блага и осмешљива). Тако, сад се могу пустити у борбу са најнежнијим девојаштвом (Гласно, Љиљани) Позајми ми ту лепу ружу на прсима (Љиљана се бори; она је посматра испитљивим погледом). Тешко ти је растати се с њом? (Прилазећи јој) Онда је морам сама себи придети. (Узме ружу с груди Љиљаниних и закити своја недра. Љиљана седи непомично, оборивши поглед на вез пред собом). Сутра ћу ти вратити две, тврдице! (Укаже се Борило. Опазивши га и нехотице узвикне). Борило!

ЉИЉАНА

(У исто време прене и скочи с намером да му полети у сусрет, па се одмах устави). Борило!

ГОРЈАНА

(За се, и не мотрећи Љиљану) Дошао је. Он је мој. Одмах ћемо започети лов. Ох, Боже, овако дражестан плен. (Прибравши се) Али, као да и она викну: Борило!

Појава 5.

Борило и пребашњи; затим одмах Војнег.

БОРИЛО

(Постоји на вратима, затим неодлучно дође до средине, па, колебајући којој ће пре, милостиво погледа Љиљану, па онда приђе Горјани). Дођох да вам украдем који сретни тренутак овог благог вечера (Поклони јој се).

ГОРЈАНА

(С блаженим тријумфом за се) Послушао ме је. Он је мој. Па како је леп! (Гласно). Мора вам се признати, да сте нестрпљиво овде очекивани.

БОРИЛО

Потврђује ли то и лепа владичица (Прилазећи Љиљани)?

ЉИЉАНА

(Претворно) Тражити сведочбе, Борило, била би, мислим, увреда.

БОРИЛО

(Горјани) Моје највеће уживање бити поред вас

(Љиљани) Довршите ли ваш пребашњи вез?

ЉИЉАНА

Ево га преда мном, приђите! Ближе, ближе.

ГОРЈАНА

(За се) Да ли ми га отрза намерно? (Гласно) Борило, где се задржа мој посинак?

ЉИЉАНА

Јест, мој стричевић Војнег?

БОРИЛО

Одмах је ту. Застаде мало пред капијом...

ГОРЈАНА

Знам Романином.

БОРИЛО

Одмах је ту. (Гледајући у Љиљану). Благо ономе, који је тако љубљен као што Романа љуби Војнега!

ГОРЈАНА

(Упрвиши у њега прекоран поглед) Зар је он једини? Има их који су љубљени још вагренеје. (Ласкаво га гледа).

ЉИЉАНА

Имаш право, добра моја дадо. (Гледнув преда се). Познајем још двоје, који се исто тако милују.

БОРИЛО

(Брзо) Е, да!

ГОРЈАНА

А сме ли их знати твоја помајка? (Смејући се лукаво, гледа у Борила).

ЉИЉАНА

Помајка? Хм, хм! Да је мало старија, и могло би се. Али си, Бога ми, још сувише лепа. Још је тајна, драга дадо, још је тајна.

ГОРЈАНА

(За се) Да није она кога заволела? Не верујем. (Гласно) Седите до мене Борило! (Појави се на вратима Војнег). А, наш синовац! Где ли је тако закаснио?

ЉИЉАНА

(притрчи му) А, гле, бога брата!

Појава 6.

Војнег и пређашњи.

ВОЈНЕГ

Свима поздрав од Романе.

ГОРЈАНА

А од тебе?

ВОЈНЕГ

Разуме се, прво од мене. Дозволи ми твоју руку (Пољуби). Борило, ти ме изневери. Мишљах да ме чекаш за баштеним зидом, а кад тамо, ишчезао као дим. Је ли то савез?

БОРИЛО

Ти оде на тренугак. Чеках и чеках, па шта сам знао? Дођох овде да те дочекам.

ГОРЈАНА

И дочекао те је.

ВОЈНЕГ

Вратићу му (Седне до сестре). Прекрасан вез! Хоћеш ли га показати Романи?

ЉИЉАНА

Зашто не? (Даље тихо говоре).

ГОРЈАНА

(Тише Борилу, који до ње седи) Оставимо их, нека се забављају везом. Деца!

БОРИЛО

(Готово снуђдено погледајући на Љиљану). Јест, деца.

ГОРЈАНА

Једва дочеках да те опет видим. Како је живот пушт, кад га проводимо у оваквој самоћи. Јеси ли и ти задовољан, кад си поред нас? (Љубазно му гледа у очи).

БОРИЛО

Ја? Цео бих век пробавио у овој одаји. Овде живот тече као чаробан сан.

ГОРЈАНА

Целу ноћ сам на те мислила. У самоћи, и летња ноћ се дуљи у вечност. (Борило гледа у Љиљану, она мало јачим гласом) Борило, поменула сам го-

сподину жупану за тебе. У први мах ућута. За тим рече: видећемо.

БОРИЛО

Шта рекосте?

ГОРЈАНА

Но, па тражих дозволу да ти што пре предам и своју руку и овај двор.

БОРИЛО

(Изненађен, скрушен) Ах, да. И томе једном мора бити крај. Даље, овако, не иде.

ГОРЈАНА

(Тише) Да речем деци да се удаље?

БОРИЛО

(Нагло) Ох, то никако за име Божје. (Погледа у Љиљану која збори с братом, а њега тражи).

ГОРЈАНА

(Наваљујући) Онда да поћемо у врт ми.

БОРИЛО

(збуњен, па онда нагло) Да поћемо сви ... Реци, Љиљана, бисте вољни били да поћемо у врт?

ЉИЉАНА

Не. А ти, Војнеже?

ВОЈНЕГ

Ја у свако доба. Са баштеног брежуљка види се кула Романина.

ЉИЉАНА

Онда иди с њима ти, а ја ћу овде остати (Значајно погледа у Борила).

БОРИЛО

Остајеш? (Горјани претворно љубазно). Онда да и ми овде останемо.

ГОРЈАНА

(За се) Ах! (Домишљају се, па с претворном, лукавом љубазношћу). Останите обоје ту; за часак одоx у врт с Војнегом, да му наберем киту каранфила за Роману.

ЉИЉАНА

(једва савлађује веселост) Ох, набери му, драга дадо, набери!

ВОЈНЕГ

Чим добијем цвеће, сам ћу га с места однети Романи. Та знао је Бог, зашто нам је створио цвет. (Узме под руку Горјану).

ГОРЈАНА

(Једва савлађујући гневно незадовољство) А кад Војнег оде, сићи ћу ниже до рибњака. Тамо ћу и вас очекивати. (Оштро погледавши Борила) До виђења! (За се). Сад је у његовој руци рат и мир. (Оду)

БОРИЛО

(снужден приђе Љиљани) Једва остасмо сами. Пусти ме, душо, да мало одахнем. Душа ми је ту — угушићу се.

ЉИЉАНА

(Брижно) Шта ти је?

БОРИЛО

Стигла ме казна, коју сам заслужио.

ЉИЉАНА

Зар тебе, мој добри Борило?

БОРИЛО

Ја добар? Не говори тако.

ЉИЉАНА

Погледај ме, дотакни се ове моје витице, и — проћи ће све.

БОРИЛО

Али ме тишти.

ЉИЉАНА

Грех?

БОРИЛО

Како се узме; сињи ми је терет на срцу.

ЉИЉАНА

Исповеди ми се.

БОРИЛО

Да ти се исповедим? Тешко се откида реч, још теже тебе гледати.

ЉИЉАНА

Не бој се! Два пут си ме назвао богињом: онда сам ја богиња што прашта.

БОРИЛО

Како си добра, моја Љиљана. Допусти да ти пољубим руку и да се спустим преда те. (Узме јој руку и седне до ње на нижу клупицу) Ја те љубим.

ЉИЉАНА

Знам.

БОРИЛО

На те мислими ноћу и дању.

ЉИЉАНА

И то знам.

БОРИЛО

Али се између нас вије црна пгичурина. (На средњим вратима указне се Горјана, немирна. Гледа у обоје усплахилено, чувши последњу реч, отме јој се мало јачи узвик изненађења: „ах“!).

БОРИЛО

(Тргнув се, скочи на ногс) Нско нас је прислушкнвао?!

ЉИЉАНА

(Не разабравши се из љубавнога заноса) Нека слуша цео свет: мој си, Борило!

Појава 7.

Горјана и пређашњи.

ГОРЈАНА

(Уђе мирно, чинећи се ништа не видеала и не чула. Војнег одскакута Романи).

...И у врту тако досадно. Осећам главобољу ... Љиљана сиби и позови горе дворкињу Јелену! Похитај!

ЉИЉАНА

(Једва разабравши се, скочи код последњих речи) Не чух, добро, дадо драга.

ГОРЈАНА

(Јаче) Чуј! Доведи одмах Јелену! Журно! (Љиљана изменивши блажен поглед са скрушеним Борилом, оде. Горјана, седне, за тренутак ћути. На један пут скочи, разјарено поскида са се наките и гривне

и побаца их по одаји. За тим покида везе у свијеним витицама и разбаруши косу. Полети као муња Борилу и шчепа га за руку). Погледај ме сада, лупешко колено. Питома голубица што љубљаше претворила се у твоју црну птичурину у јастреба, која ће ти халапљивим кљуном прождерати то неваљало срце. Издајниче!

БОРИЛО

Чуј ме, Горјана!

ГОРЈАНА

Да ниси више изустио мога имена на те гадне и одвратне чељусти! Зови ме гвоздензубом! Пред тобом је фурија!

БОРИЛО

Допусти, да ти се изјадам искрено.

ГОРЈАНА

Јад! И ти још смеш да изустиш такву свету реч? (Подругљиво) Јад, јад!

БОРИЛО

Умири се, владико; чуј опору исповест: ја те никад нисам љубио.

ГОРЈАНА

(Полети му у косе; у последњем тренутку тргне се и стане, дркћући од гнева) И још смеде изустити...

БОРИЛО

Од првог дана, кад с Војнегом додох овде, позван од тебе, сва моја душа беше Љиљанина.

ГОРЈАНА

Љељанина! Љиљанина!

БОРИЛО

Али ти је предухитри. Поче, лепа владико, присвајати ме за се. Ти си дивна, владико. Али срце је, срце; самоволно, непобедљиво, независно од наше и најбоље воље. Бојак се увредити тебе, помајку Љиљанину, и твоју лепоту, која је украс Рашке, и твој господски понос, што је свуда тако поштован. Прибегох удварању. Не беше то лукавство, узвишена владико; то беше довијање по нужди — мудрост. Ако је мудрост, уважи је; ако је, можда,

и лакомисленост, извини је. Згрешио сам. Послужих се обманом, да што јаче привежем себе за овај Брајанов дом, да се, под заштитом твоје милости, додворим Љиљани и задобијем њезино анђеоско срце! Можеш ли ми опростити, владико?

ГОРЈАНА

(Све на истом месту стоји непомично, гледајући преда се).

БОРИЛО

(наставља) И сад, кад сам ти тако отворио своје несретно срце, смем ли се осмелити: да од тебе поштем руку Љиљанину?

ГОРЈАНА

(фуриозно лупи ногом) И неваљалац јоште стоји предамном!

БОРИЛО

Чуј ме...!

ГОРЈАНА

И говори!

БОРИЛО

Смилуј се...!

ГОРЈАНА

Звер!

БОРИЛО

Твоја лепота усрећиће најлепшег витеза!

ГОРЈАНА

Ухук буљине који продире у кости!

БОРИЛО

Заповедаш ли, да се за данас удаљим. (Тишина. Борило погледа у Горјану, која га не гледа. Несигурним кораком оде).

ГОРЈАНА

Огањ, што тињаше, плануо: у души, кључа, ври. Мозак је луд! Руче и ноге крха грч. Премлаћена љубав излете; ено је, ено; још крајичак само видим јој од спржених крила. Добро дошао, демоне: све је отворено, све те жељно прима, не боји се твојих бодљивих пераја и крљушти; улази, паклени друже, пријатељу, савезниче! (Брише очи хитро и гневно). Натраг ви,лажљиве сузе. Овај гвоздени кип

не зна за милост. Он је страхота! У једној незграпној шапи (гледа своје руке) бич, у другој муњевити гром. Из поздрава бије језа што леди у костима срж, а из уста букти крвожедни плам. Тренутак само у мирисни врт поста безживотна пустош, небо пакао, жена чудовиште, накинђурена лепотица страшан навукодоносорова син. (Појави се Љиљана. Пресекавши је неколико пута очима, хладном оштрином) Ходи овамо ближе!

Појава 8.

Љиљана и Горјана

ЉИЉАНА

(За се) Нема га. (Гласно) Сад ће доћи Борило, хтедох рећи Јелена.

ГОРЈАНА

(С презирањем) Борило? Реци лупеж!

ЉИЉАНА

(Изненађено) Лупеж?

ГОРЈАНА

Подлац!

ЉИЉАНА

Дадо!

ГОРЈАНА

Варалица, која хтеде твоју част.

ЉИЉАНА

(Са срџбом, одлучно) Моју љубав!

ГОРЈАНА

Твоју љубав? Ха, ха, ха!

ЉИЉАНА

Дадо!

ГОРЈАНА

(Узимајући тон одлучне збиље) Погледај ме! Сушту истину! Реци: волиш ли Борила?

ЉИЉАНА

Волим, дадо.

ГОРЈАНА

Одавна?

ЉИЉАНА

Од кад га видех први пут.

ГОРЈАНА

Тако?

ЉИЉАНА

И он мене...

ГОРЈАНА

Љуби? Сирота девојко, и ти мислиш да си љубљена? Од њега? Знаш ли ти шта је камелеон?

ЉИЉАНА

(плашећи се од опаког лица Горјанина) Али, шта ти говориш, дадо?

ГОРЈАНА

Камелеон је звер што мења боју колико је трепутака у дану: такав је он! (Оштрије) Он тебе не љуби!

ЉИЉАНА

Ох, љуби.

ГОРЈАНА

(С презрењем) Дериште! Он тебе вара.

ЉИЉАНА

(Одлучно) Није истина!

ГОРЈАНА

Ти си му само игра, прапорац!

ЉИЉАНА

Клевета.

ГОРЈАНА

Он љуби другу.

ЉИЉАНА

(Тргнув се) Другу?

ГОРЈАНА

Знам и коју.

ЉИЉАНА

(Почев да сумњичи) Другу, велиш ти? И име јој знаш (Очајно) Реци ми, добра дадо, која је?

ГОРЈАНА

Видећеш је.

ЉИЉАНА

(Као пре) Видети? Кад?

ГОРЈАНА

Још вечерас.

ЉИЉАНА

(Поражена) Вечерас. Док не видим рана Господових, не верујем — рече апостол Тома. Борило, Борило, како си мио, драг, па нежан, па добар. Опак је овај свет, ружи ми те мој добри пријатељу, анбеле. Ти ме не вараш, љубиш? Не верују, драги, не верују. Али, ја тебе љубим и ја ти — верујем. (Ходи, удубљена у се. Кад ће да изађе, застане на прагу. По дужем ћутању, окрене се Горјани) Ипак ћу с тобом поћи, дадо. Реци: у који час?

ГОРЈАНА

У девети.

ЉИЉАНА

Ружан час. Не верујем, Борило. Верујем... не, не, не... не верујем. (Оде).

Појава 9.

Горјана, за тим дворкиња Јелена (стасита и лепа женска).

ГОРЈАНА

Судбина га не да мени, ја га, девојко, не дам теби! Немилост за немилост, зуб за зуб! Ја пиштим пред неумољивим небом, пишти и ти: око за око! Ишчупало из душе све, разрићу и твоју душу, девојко: срце за срце! Ударисте ме хладним каменом, отиснућу на вас камениту планину, да вас раздроби. Јест, раздобићу цео свет! Рикаћу као гладна лавица по пешчаној пустињи: крви! Дајте ми крви! (Указне се Јелена, она клоне на столицу. Почивка).

ЈЕЛЕНА

Звала си ме, владико.

ГОРЈАНА

Где је Љиљана?

ЈЕЛЕНА

На доксату и гледа у месец.

ГОРЈАНА

Ходи ближе! Слушај! Одмах ћеш обући хаљине, које ћу ти дати ја и чекаћеш на мој позив.

ЈЕЛЕНА

Вечерас?

ГОРЈАНА

Одмах! И поћи ћеш са мном.

ЈЕЛЕНА

Куд?

ГОРЈАНА

Куд буде гласила моја заповест.

ЈЕЛЕНА

Знам (За се) А мој муж! Да ли да јој кажем?

ГОРЈАНА

Кад буде девети час.

ЈЕЛЕНА

(За се) Тад ме баш и он очекује.

ГОРЈАНА

Поћи ћеш четврт часа пре мене, право на доњу капију...

ЈЕЛЕНА

(За се) Боже, туда ће и он.

ГОРЈАНА

Ући ћеш у двориште, и кад проћеш стубове иза зида, упути се право у Борилов двор.

ЈЕЛЕНА

(За се) Да л' да јој кажем, да сам с њиме тајно венчана?

ГОРЈАНА

(Оштро) Шта шапћу твоја торокљива уста?

ЈЕЛЕНА

(Са страхом) Понављам ваше речи, да боље утв-
вим.

ГОРЈАНА

Кад будеш пред капијом, лупни у звекир! Отвориће ти. Ући! Тражи да те изведу у кулу господина Борила. (Док ово говори, пише). Кад будете на са-

мо, подај му ово да прочита. (Преда јој писмо. Заваљивши се у столицу). Прочитај ми га на глас, да му чујем звук. Дакле?

ЈЕЛЕНА

(Чита) „Ја Горјана Брајанова, твоја несубена, кажем се за увреду коју ти данас учиних. Праштај ми, и прости ми! Буди сретан с њоме! Врати ми овај лист по мојој дворкињи, која ти га доноси!“

ГОРЈАНА

А сад, поби! Тамо ћу бити ја. У врту, код стубова, видећемо се.

ЈЕЛЕНА

Тачно по заповести. (Пође. Заустави се видећ стару дворкињу.)

Појава 10.

Стара дворкиња и пребашњи, за тим Љиљана.

ДВОРКИЊА

Купатило је спремно.

ГОРЈАНА

По повратку. Мој црни плашт и покривало! (Појави се Љиљана) Још један плашт и још једно покривало за Љиљану.

ЉИЉАНА

Како месец дивно сија кроз поведрину! Ноћ је тако мирна. Поветарац пири с планине и утире власи као етирно уље. Мирише врт, а са дворских капија жупанових чује се стражарски крик. Време је тако успешно за ноћни лов. Побимо драга дадо, побимо! (Седа на столицу. На вратима с одећом појави се стара дворкиња).

ГОРЈАНА

(За се) Сирота девојка! Шта могу ја? Шибам своју судбину; ударци сићу по њезином темену; то је мали јад за боле, што ми душу кидају.

ЗАВЕСА

ПРОМЕНА

Двор Борилов. Двориште, у ком су цбунови од леске и јоргована. Иза цбунова, у дну, зид с капијом на стубове, што држе каменит лук. С десне стране лице од двора, у који се улази на средња, велика врата, пред којима, лево и десно, два каменита лава из познијег римског доба. Ноћ. Месец свегао, пун, види се кроз поведрину.

Појава 11.

Горјана и Љиљана појаве се на капији, за тим Богут.

ГОРЈАНА

(Љиљани) Храбро! Не дрхћи узалуд. Ја сам уз тебе.

ЉИЉАНА

Ноге ми клечају дадо; не могу даље.

ГОРЈАНА

И не треба; на месту смо већ. (Чује се шушањ). Ево је, прикримо се за овај стуб! (Склоне се за леви стуб).

БОГУТ

(Појави се иза цбуна) Време је. Уговорисмо девети час у овоме врту. Не може дуго остати овако. Или ћемо, Јелена, раскрстити, или ћемо оставити Брајановичин двор. Љубав је као иглица што упадне у кошуљу и непрестано те боцка: И што би се смирио, аја, мораш се мигољити, боцка па боцка. (Појави се у дну капије Јелена). Ево некога, да није она? Сакримо се! (Склони се за десни капијски стуб).

Појава 12.

Дворкиња Јелена и пређашњи. Доцније вратар.

ЈЕЛЕНА

(Ступа у врт врло обазриво. Знајући да су за

десним стубовима скривене госпође, намерно ходи онуда бојажљиво, смотрено, као да их не види. Стане близу једног цбуна, као да се крије, тако да су јој госпође за леђима. Док она говори, Горјана и Љиљана тргну главу и слушају).

БОГУТ

(Извирујући из своје заседе) Каква ли је ово сабласт? (посматра боље Јелену) Сушти човек ... Није човек него жена, преобучена! Дакле тако, мој преблагИ Борило! Ухвати смо те! Само она да сад не дође (Скрије се).

ЈЕЛЕНА

Нема га, мога Богута; ко зна, он је можда овде у врту? Кад ме не застане на уречену месту, шта ли ће мислити, Боже мој!?

БОГУТ

(Слуцајући пажљиво) Пирка овај ветрић на противну страну — ништа не чујем.

ЈЕЛЕНА

Горим од жеље да га видим. Како је живот драг, кад љубимо и кад смо љубљени (Пође).

ГОРЈАНА

(Која је чула последње речи) Чујеш ли је, Љиљана? (За се) Добро, бештија, изиграва.

ЈЕЛЕНА

(Полако дође до дворских врата. Лупне три пута звекиром. Отворе се врата и појави се вратар). Је ли господин дома?

ВРАТАР

Ту је.

ЈЕЛЕНА

Хоћу к њему.

ВРАТАР

Ко си ти?

ЈЕЛЕНА

(Шапне му на ухо)

ВРАТАР

Знам. Улази! (Уђу обоје и врата се затворе).

БОГУТ

Хоп! У клопку! Нећемо одавде, ма до по ноћи.

Што волим вребати ове младе витезе. Али ћу му су-тра на двору и насадити рогове. Гле, гле! (Горјана и Љиљана изађу на чистину, пред дбунове). Још две птичурине. Та овде је читав сабор ноћних голубица! Пробе уговорен час; ње нема. Спречена је, мо-рамо се стрпити до другог састанка. Да идем? Не, чекаћу и гледаћу (За стуб).

ГОРЈАНА

(Љиљани, која је покушавала да одлети ка капи-ји, а она је оба пута снажно држала и бранила). Ни стопу одавде, Љиљана! Она нас не сме видети! Даље од овог места ни за живу главу!

ЉИЉАНА

Пусти ме к њему, пусти! Можда је ово обмана?

ГОРЈАНА

Обмана? Лудо!

ЉИЉАНА

Не може бити! Не може! Он љуби мене! Он је само мој! Ја верујем, верујем!

ГОРЈАНА

Прва је љубав слепа. Не веруј машти која те за-носи, но овоме што очима видиш. Неверник!

ЉИЉАНА

Не ту ружну реч, за име Бога! Не! Небо, чувај ми Бога! Не дам га, не дам! И опет, опет је мој.

ГОРЈАНА

(Очајно, за се) Овакво тврдоглавство! Бојим се пропашиће све. Пакао, помози ми! (Чује се отварање дворских врата). Скримо се брзо, брзо. (Склоне се за стубове, где су и пре биле).

Појава 13.

Борило, Јелена и пређашњи.

БОРИЛО

(води под руком Јелену. С пуно пажње понаша се према њој). Сав сам усхићен, лепа дворкињо. Ова ноћ ми поста дан, а месец сунце. Данас почињу дани моје среће. Кад доћем, обасућу те најкрупнијим би-

сером. (Дођу близу скривених госпођа) А сад? Понеси ову ружу из мога врта. (Откине једну и да јој) И још један цвет. (Откине и да јој, најљубазније) Кад га дајем, треба ли и да говорим: Што? (Омирише). Мирише као љубав; Јесте као љубав; велики ли и ти: ништа слабе од љубави.

ЈЕЛЕНА

(Мало срамежљиво) Јест, ништа слабе од љубави.

БОРИЛО

Удаљимо се на мала вратанца, да нас не опазе. Брзо ћемо се опет видети. Донекле ћу те отпратити.

ЈЕЛЕНА

Само до вратанца.

БОРИЛО

Ти иди лево, ја десно у двор. Од поноћи сам и онако кустос страже.

ЈЕЛЕНА

Само да нас нико није видео.

БОРИЛО

Нико! (Замакну).

БОГУТ

(излазећи из заседе). Чудновато! Познат ми глас. Полако ћемо за њима. Мој је стари занат: њушка-ти трагове љубавника који се крију. Лаку ноћ, кра-сни и лепи врте! До виђења други пут! (На прсти-ма, обазриво, оде на ону страну куд одоше Борило и дворкиња).

ЉИЉАНА

(Излети из заседе, фуриозно; за њом полако Гор-јана). Рече, да те нико није видео? (Гневно) Видео те је цео свет, видех те ја. Ругобо! Иди, иди из не-дара мојих; даље, даље од мене! Љубав, љубав... ха, ха, ха.

ГОРЈАНА

(Претворно) Умири се Љиљана!

ЉИЉАНА

Мир! У мени је, дадо, пресвисла девица; ходи, ходи ближе; прислони ухо на ово размрскано ше-дро! Чујеш ли: у њему тунђи громовник! (Бесећи

јаче) Натраг од мене све: ласкања, успомене, милости! Све је проклетство, зараза, обмана. (Тргне из недара амајлију, која је висила о свиленој узици). И ти си још ту, (Гледа је) кезиш се, ругаш, пркошиш? (Хитне је у врата Борилова). Натраг у вучју пећину, у лисичји ров, одвратна, кухна прелести! Претворство, претворство! (Уморна, клонула, нагла се на једно дрво и гледа у месец и говори гануто). Као твој тихи зрак беше ова амајлија чиста и света. Борило беше олимпијоки Бог кад стајаше преда мнома и пружаше ми мио дар. Светиња је то, Љиљана, коју носаше мајка моја до смрти. Кад умираше, рече ми: ова стара светиња оној коју љубиш, коју запробиш. У њој је, рече он, и живот мој, Љиљана. Храни је, у њој је заклетва, коју положисмо. (Ућути и гледа у месец).

ГОРЈАНА

(Журно тражи амајлију и нађе је. Отвори је, извади парче пергаментa и разгледа. Најзад кликне) Познајем те, познајем. Он је богомил! Од сад, несретниче, ниси ни мој, ни Љиљанин: већ — целатов. Ах (с пакленим задовољством) већ ти видим откинуту главу како се котрља и језик који гнусно паљаца. Љубав је моја вечита; и баш за то, што те љубим, издајниче, морам те и смрвити. Подло рачко колено! Сад је твој живот у овој малој ручици, ја, Иродијада, бацам га у чељусти чудовишта, што се зове: освета! Ти уби моју љубав, а она тебе: гроб за гроб! (Одлазе)

Неколико тренутака никога у врту, а за тим се, весео, појави Борило, а за њим ускоро дојури као вихор Богут.

БОГУТ

Једва те стигох, господичићу.

БОРИЛО

А то си шушнуо ти, Богуте.

БОГУТ

На једну реч.

БОРИЛО

Данас сам сретан, мој вицкасти голубе; да вик-

нем да донесу пехаре, па да торочемо при овој лепој месечини.

БОГУТ

(Оштро) Ја рекох просто на једну реч!

БОРИЛО

Прости, нисам при сабљи. (Пипне се) Ха, ту је... говори!

БОГУТ

Желим да ми каже твоје господство: Ко беше она владачица, што је мало час изведе на оне стенице па кроз ову капију?

БОРИЛО

Не беше владачица. То је све! А сад, на капију, па пази да се грбом никад не очешеш о моју баштину.

Богут исуче мач и полети на Борила. Борило ускучне, докопа се свога мача и отпочне жестоко бољење. После неколико тренутака рука Богута, рањена, клоне.

ЗАВЕСА

ЧИН ТРЕЋИ

Дворница у двору Маргите Бојиновићке. Из дворнице, на средња, велика врата иде се на трем, који је на стубовима. Иза стубова види се врт, и у њему део византијске дворске црквице. И архитектура и намештај у духу византијском.

Маргита, мати, седи за столом и разматра икону; Романа, кћи, стоји пред једном саксијом цвећа и чисти белим убрбусом прах са листова.

Појава 1.

Маргита и Романа
МАРГИТА

Ову красну икону посла ми на дар господин жу-пан. Он беше твога оца најбољи друг. У младости (уздахне) не избиваше из ових одаја. Беше поже-сток, кад привикне, ух, као лав кад гриву растресе. Да читаш само како византијци пишу о њему, кад је ишао цару у госте. У цркви Софији седео је с царем у царскоме столу; слегла се сва велика грчка господства да виде славнога јунака, патријарх га у придици славио, а на хиподрому изложене велике слике славних дела Немањиних ... Али што јест, јест, беше пожесток!

РОМАНА

А сад је тако добар.

МАРГИТА

Онда Немања беше само јунак, а сад је и му-
драц. Сад више мисли, онда, знаш, ... е ... младост
као младост... Ето, као и твој Војнег.

РОМАНА

Војнег? (Остави цвеће и убрус и седне до матере)
Каж ми, мати, кажи ми право: како ти се допада
Војнег?

МАРГИТА

Красан витез.

РОМАНА

Мислиш?

МАРГИТА

Па тако мио и љубазан!

РОМАНА

(Смешећи се задовољно) То јесте, али је, мати,
покаткад мало и опор.

МАРГИТА

Нагао као и сви његовога доба.

РОМАНА

За час плане, наљути се.

МАРГИТА

Видиш ти.

РОМАНА

Па онда се ућути, дигне се пре времена, и оде.

МАРГИТА

То му не ваља.

РОМАНА

Па после, тешко и мени и њему! Вели сутра дан:
целу драгу ноћу не тренуо.

МАРГИТА

Све ће проћи, док будете заједно; он ће бити пи-
томо јагње, а ти лукава мачка. Кад га мало гребнеш
шатицама, он ће попустити.

РОМАНА

(Гледећи чешће назад, у средња врата) Ја га, ма-
ти, нећу никад мрко погледати.

МАРГИТА

Охо! Свака жена, и она најлепша на свету, има носић. Да ти кажем право, људи су бољи; ми смо, жене, баволи.

РОМАНА

Ја сам боља од њега.

МАРГИТА

А ја мислим, побољи је и од мене и од тебе.

РОМАНА

Од мене?

МАРГИТА

Он старијем увек приђе руци, а тебе тога ради често прекоревам.

РОМАНА

Заборавим.

МАРГИТА

Ни о ком једне ружне, а ми чешће претресемо целу Рашку; не оставимо мирна ни самог великог господина жупана.

РОМАНА

Али тек не ја.

МАРГИТА

И твој се језичић каткад промешкољи.

РОМАНА

Па, мајко драга, мора се нешто говорити .

МАРГИТА

Та, но, но. Повући језичић не уди никоме, још најмање честитој девојци.

РОМАНА

Је ли, мати, ти ме тиме не кориш? (Љуби је)

МАРГИТА

(Враћа јој пољубац). Лажљивице! Како се умеш улагивати: права си моја ... моја ... моја мачица.

РОМАНА

(Мазно, шалећи се) Сада ћу те огрепсти мојим шапицама (Грли и љуби матер).

МАРГИТА

Неваљала моја гадурице! (Хвата је за носић, па пољуби у чело).

РОМАНА

Ето, видиш да сам ипак добра.

МАРГИТА

Хм, хм . . . (маше главом као да сумња).

РОМАНА

Да нисам добра не би ме ти тако лепо волела.
(Мазно).

МАРГИТА

Хајде, не мази се! Гледај колика си, па се још тако улагујеш.

РОМАНА

Ја сам увек код тебе твоје дете, дете (Љуби је) а пред другима сам (мењајући тон и понашање) владичица, озбиљна властелинка. (Ходе поносно, да прикаже своје господско држање. Мати је гледа пуна среће и задовољства, а на вратима се указују Војнег и Борило).

Појава 2.

Војнег, Борило и пређашњи. За тим дворкиња.

РОМАНА

(Кад опази обојицу, застићена, побегне).

ВОЈНЕГ

Стој! Не бој се! Романа, Романа! (Оде за њом)

БОРИЛО

Опрости, мати Маргита.

МАРГИТА

Ништа, ништа, млади моји господичићи. У свако доба, добро сте нам дошли.

БОРИЛО

Ја се одмах враћам. Хитам. Држава хоће своје људе.

ВОЈНЕГ

(Који се враћа с Романом, држећи је за руку). Јест, држава што се зове Љиљана. Ево смо ухватили и довели бегуницу. Немаш духа, Романа; како би постојала на страшнијем месту? Знате ли шта је ново: Борило — је ли, хоћу ли да кажем?

БОРИЛО

(Молбено) Кад ја одем.

МАРГИТА

Новост?

РОМАНА

Ја је знам.

ВОЈНЕГ

Е кад знате, ево је: Борило одлази у манастир, хоће да се покалуђери. Је ли, Борило.

МАРГИТА

Дакле, да се посвети? (Иронично) Лепо је служити Богу.

ВОЈНЕГ

Још лепше богињи. (И љубазно измењује погледе с Романом).

БОРИЛО

Богињи, која се зове Љиљана. (Чује се клепало). Вечерња! Морам хитати. Дозволите мати Маргита, да вам пољубим руку! Романа, чувајте се од овог (шалтиво) издајнице. С Богом! До виђења! До вече.

ВОЈНЕГ

До вече!

БОРИЛО

Тачно.

ВОЈНЕГ

Тачно!

БОРИЛО

(Поклони се и оде).

ДВОРКИЊА

Желе ли господства поћи на вечеру?

МАРГИТА

Донеси ми одећу!

ДВОРКИЊА

(Оде).

МАРГИТА

(Романи и Војнегу, који се међу тим тихо разговараху код цвећа). Децо, опростите, морам у цркву (Чује се опет клепало). Ето, други пут. Сутра је велики год; ви, млади, мерите дане по пировима, а ми, стари, по празницима. Одмах сам ту.

ДВОРКИЊА

(Унесе горњи огртач, црн, до земље дуг; капу, бројаницу и палицу).

МАРГИТА

(Коју облачи дворкиња) Одмах сам ту ... Намести ми ову јаку мало назад! Тако ... Ја ћу се за вас Богу молити ... Не тако сувише на чело, капа лепше стоји кад је овако мало назад нагнута ... Збогом, децо! Де, де, де ... ни вама не би наудила црква, а? Да пођемо сви заједно на молитву?

РОМАНА

Сутра.

ВОЈНЕГ

На литургију. (За се). Тако се само каже.

МАРГИТА

Не уди и сваки дан тркнути мало до цркве. (Чује се треће клепало и гвоздена зверка) Ево ме одмах — отац Хрисаит уме по каткад исувише да покуси, „ва кратије“. Знате постар је, па се умори. Збогом! (Романа и Војнег пољубе је у руку; она, ганута, задовољно, гледа их, гледа. Утирући сузе, пође праће-на дворкињом).

Појава 3.

Војнег и Романа. Кад осташе сами, полете једно другом у загрљај и ватрено се пољубише.

РОМАНА

(Ухвати снажно Војнега за руку) Овамо! (Одведе га пред саксију с цвећем; откине један цветак). Мојом руком да ти га приденем. (Придене му). А овај друти, задени ти мени ево овде, у косу!

ВОЈНЕГ

Не, него баш овде, на груди.

РОМАНА

Ни пошто! (Нежно га дарне по прстима). Хоћу тачну послушност! (Нежно и мало лукаво) Је ли, лепо мој, умеш ли ти слушати?

ВОЈНЕГ

Као монах.

РОМАНА

Пи! Монах! Реци: као борац.

ВОЈНЕГ

Оно, по каткад, знаш, и не слушај понајбоље.

РОМАНА

Како то?

ВОЈНЕГ

Ето тако; на пример, кад ми хоће да заповедају жене...

РОМАНА

(Намрштено) А!

ВОЈНЕГ

Та мислим оне нашепурене владичице по двору. Ух, што по која уме да се дурџи и пући!

РОМАНА

Али, тек ја нисам така.

ВОЈНЕГ

Ти си најлепша и најмилија девојка, Романо моја!

РОМАНА

(Задовољно) Како умеш ласкати; види се да жи виш у двору ... Ходи овамо! (Одведе га код иконе). Икона спаситеља; велики је жупан данас посла матери. Дивна! Из Јерусалима!

ВОЈНЕГ

(Равнодушно) Израда се даје гледати.

РОМАНА

Светиња! (Пољуби је). Ти ме љубиш, Војнеже? Ти си увек, увек мој! Ја знам, али, не срдџи се, закүни ми се на овој светињи и ... пољуби је!

ВОЈНЕГ

(Одважно) Никад! Заклетва је грех. Ја те љубим, сведок ми је Бог! (Љубазно). Оставимо икону; нека мајка у њој тражи утеху. Увредио бих чистоту наше љубави, кад бих се клео. (За се) Прво правило богүмилске цркве: не күни се! И нећу! (Гласно) Остави икону!

РОМАНА

(Мало срдито). Како си мало побожан. Ја ћу те

учити страху господњу (осмешљиво) доцније, кад будеш сав само, само мој. (Остављајући икону). Пођимо тамо за мој сто!

ВОЈНЕГ

(Живо) За твој сто. (За се) Само кад се опростих овог јерусалимског идола. Богумилство не поштује иконе. (Гласно) Како си данас дивна, Романа!

РОМАНА

(Мазним прекором) А ти тако накострешен, непослушан. Ако још једном добеш тако... тако... не знам како да кажем — казнићу те.

ВОЈНЕГ

(Ласкаво) А како би ме казнила — да видим?

РОМАНА

Како, како? Побегла бих од тебе, па би се закључала, па те дуго, дуго не бих пустила.

ВОЈНЕГ

А ја бих молио, молио, прво лепо, па бих онда жестоко лупао, лупао, па најзад...

РОМАНА

(нагло) Иставио врата?

ВОЈНЕГ

(Претворно) Не, отишао бих у лов.

РОМАНА

Тако, све горе и горе. Кажем ја, да тебе квари двор. Морам те узети у своју школу.

ВОЈНЕГ

У твоју школу? Пристајем. Па де, реци ми шта се учи у твојој школи? (Говори преда се, мазно) У мојој се школи учи: прво, да љубиш мене, само мене (окренувши му се) Ово је наука прва и најважнија! (Заузима пређашњи положај) Друго, да слушаш само мене (окренувши му се) и никог другог тако као мене! (Опет пређашњи положај) Треће: да ништа не кријеш од мене, ништа ништа, ништа (Окренувши се) ни оволишнито!

ВОЈНЕГ

Даље...

РОМАНА

То је мој и стари и нови завет, то су пророци,
то су еванђеља.

ВОЈНЕГ

(весело). Онда — ево уписујем се у твоју школу.
А бију л' баке и у твојој школи?

РОМАНА

Хм, хм! Кад не слушају добро, онда, онда... (По-
гледа га мило, па га ватрено загрли и пољубе се).

ВОЈНЕГ

Нећу никад изаћи из твоје школе! А тако ћу се
учити, да ћеш од радости све у вретен скакати.

РОМАНА

(Задовољна)

А сад, лепи мој, да почнемо прву лекцију.

ВОЈНЕГ

Да почнемо. (Седне до ње).

РОМАНА

(Размишља, смешећи се) Одакле, одакле да поч-
нем. А! љубав — ту си већ прилично учеван. Послу-
шност — ту не знаш ни аз, други пут, ту морам, не
срди се, са свим из почетка. Потпуно поверења ...
јест, данас хоћу да те учим, да ми будеш са свим,
са свим веран, поверљив и одан. Чуј: човек не сме
својој жени прикрити никакву тајну, разуми: ни-
какву!

ВОЈНЕГ

(ћути).

РОМАНА

Ћутиш?

ВОЈНЕГ

Мислим, да ли је баш тако?

РОМАНА

Ту нема размишљања.

ВОЈНЕГ

Мудрост често налаже...

РОМАНА

Никакве мудрости!

ВОЈНЕГ

Ипак (Тргне се. Брзо) Ја служим господина жу-

пана. Немања заповеди. Заповест тајна. Зар да ти је исповедим?

РОМАНА

То већ не; друго, друго.

ВОЈНЕГ

Шта би било друго?

РОМАНА

Ево шта би било друго. Ходи ближе! Ти рече Бориљу... Знаш ли шта рече?

ВОЈНЕГ

(Тргне се) Шта сам рекао?

РОМАНА

„До вече“.

ВОЈНЕГ

Зар сам то рекао?

РОМАНА

„Тачно“!

ВОЈНЕГ

Тачно! (За се) Ево невоље.

РОМАНА

Хоћу јасно и отворено ... гледај ме у очи! ... јасно и отворено: шта значи „до вече“ и „тачно“?

ВОЈНЕГ

(збуњено) Значи ... не ... не иде.

РОМАНА

Тајна?

ВОЈНЕГ

Уговорен састанак, забава .. весеље код ...

РОМАНА

(секвћи га очима) Код?

ВОЈНЕГ

(Скочи, одлучно) Не могу казати.

РОМАНА

Не можеш?

ВОЈНЕГ

Такав уговор.

РОМАНА

Уговор, шта ме се тичу ваши уговори! Чујеш ли: хоћу да знам, где ће бити вечерас мој Војнег. Реци: имам ли права то да знам; имам ли или немам?

ВОЈНЕГ

Имаш (Љубазно). Ипак, мада те свом душом љубим, не доликује казивати све.

РОМАНА

(Непопустљиво) Све, све!

ВОЈНЕГ

Да газим реч?

РОМАНА

Изговор.

ВОЈНЕГ

Заклетву!

РОМАНА

Претворство.

ВОЈНЕГ

(Жалосно. Уздахне) Реци одмах оно што мислиш — лаж?

На жалост рукопис финала трећег чина није сачуван. Могућа је само реконструкција завршне сцене на основу текста Милана Савића.

— Роману раздире љубомора јер сумња да се Војнег састаје са другом девојком. Војнег то пориче али му Романа не верује. Војнег наговештава своју богомилску веру на шта Романа одговори да богомила не може волети. Војнег у афекту признаје своје богомилство, и пошто је одао тајну упркос положеној заклетви, вади нож и забија га себи у срце. Романа падне преко њега очајна због своје непромишљености.

По Савићевом сведочењу ова сцена је једна од најуспелијих у целом комаду.

ЧИН ЧЕТВРТИ

Реконструкција садржаја обављена је на основу текста Милана Савића.

Чин почиње сценом у богомилском храму разговором на тему успеха богомилске вере и њеног даљег ширења. Властелин под маском, предаје Деду, своју веровницу као нови члан богомила. Долазе телохранитељи, долази и Богут који јавља да је Војнег погинуо као мученик, за своју богомилску веру.

У цркву са стражом упада Велики судија Маврин и хапси присутне. Властелин под маском се представља, на изненађење свих присутних. То је Немања, који је добио, захваљујући свом лукавству недвосмислене и јасне доказе за постојање богомилске завере на Рашком двору.

Други део чина отвара сцена суђења богомилима. Телесна гарда се не брани од оптужби да је склона богомилству колико од оптужби да кује заверу са Баном Кулином. Немања поседује и Војнегову богомилску амајлију, коју је добио од Горјане, као доказ против гарде. Богут показује и Горјанину амајлију и доказује тиме и њено богомилство. Православни владика и Католички архиепископ траже енергичне мере против јеретика. Нападају Немању због строгости, час због неодлучности. Немања на крају издаје заповест да се богомили протерају из земље, да се Горјана замонаши, а да Борило и Љилана своју љубав крунишу венчањем.

Фрагменти другог дела IV чина

БОРИЛО

Бутиш? Реци једну само реч, сад, на очитлед смрти, кад си истргла из недара ову светињу?

ЉИЉАНА

(Гледне га само укоченим погледом, па клоне).

ГОРЈАНА

Кад је из твојих одаја излазила жена грешница?

БОРИЛО

Жена из мојих одаја?

ГОРЈАНА

(С гнушањем) Блудница!

ЈЕЛЕНА

(Иза леђа госпођиних) Ах!

БОГУТ

(За се) Шта, моја жена блудница!

ГОРЈАНА

Беше вечер тиха, паведрина, месец, девети, час...

БОРИЛО

Кад нам долажаше твоја дворкиња — ти Јелена?

БОГУТ

(За се, изнанађен) Моја жена?

ЈЕЛЕНА

(постиђена, изађе смело на среду) Доста је! Даље не могу, превисока владико!

ГОРЈАНА

(Секући је очима) Назад робињо!

ЈЕЛЕНА

Рекох, не могу! Ја сам, господо, била та несрећна жена, која је у ноћно доба одлазила Борилу.

БОГУТ

(жестоко, полетевши к њој) Дакле ти?

СУДИЈА

Упућује се Богут на своје оптуженичко место!

БОГУТ

Јелена је моја жена!

ГОРЈАНА

(изненађена) То не беше Јелена!

БОГУТ

Зна ли, владика шта је стид? Скривен за леви стуб, ја је видех улазити и излазити, а вас исто тако скривене иза десних стубова на баштенским вратицама. Но? Збунили сте се: јесте или није.

БОГУТ

(Горјани) То беше онда, опака нежено, кад сте вас две гледале ту превару, скривене у ноћноме мраку. Подлост!

ЉИЉАНА

(Још једном прене, с напрезањем дигне се, упретрашен поглед у Борила) Дакле обмана! Мој драги и добри Борице ... Мој ... (укоченим непомичним погледом, гледајући у Борила, пада у столицу и изгуби се са свим).

БОГУТ

(Истргне се из недара) Ево и запис превисоке и прекрасне владике, који сам добио одавна, преко жене, из скривенога ковчежића у њезиној спаваћој одаји. (Да судији).

СУДИЈА

(Размотри, изненађен дигне се, оштро гледа у Горјану и преда запис Немањи).

НЕМАЊА

(пошто је размотрио и дуже се борио са собом, одлучно) Дакле је и наша робака. Горјана богумилка?

БОГУТ

(С осветом) Исто као и ми, али је само уско (?) везана са богумилским збориштима у Босни!

КАЛИНИК

Змија кривоврства обавија се чак и око стубова престола.

ГРГУР

И палача отровним језиком, да отрује и самога господина (не смевши изустити, гледа само значајније у Немању).

ГОРЈАНА

(За се) Издајство, пропаст!

НЕМАЊА

(Горјани, која је устала с места и оборила главу) Доле! Доле змијо, Фуријо, ужасу василијски. (Горјана сибе. Међутим Немања наставља) Судије судите најстрожије по законима које смо прописали за јеретике! (Настаје тишина. Судије међу собом тихо споразумевају се. Устане Маврин, устају сви, па и Немања са својом пратњом.

МАВРИН

У име нашега премилостивога благочастивога и великога господина жупана Стевана Немање, велики суд осуђује деда, стројнике и старце богомилске цркве да се спале на великом тргу; телохраниоци: Борило, Аранит, Дабижив, Достан и дворска Будала Богут да се јавно пред народом погубе.

(Неколико тренутака највећа тишина. Међутим Немања, владике и судије поседају на своја места.

РОМИЉ

(Стипавајући га) (Опет јаросно) Допусти мени, твоје суплеменику, староме слүзи, саветнику...

НЕМАЊА

Пусти ме, добра старино, да искалим овај давнашњи гнев, што ми трује крв, да ишчупам и последњи корен ових подземних ронаца, што рију под стопама мојим док се једног дана и ја и ти, двор, све моје државе, не сурвамо у њихове судбине! (Опет јаросно) Секире, цидове, мачеве, ломаче!

РОМИЉ

(Сажав са свога места доле, стане према Немањи, па мало јачим, потресеним гласом) Не тако нагло, ни немудро, добри господине мој! Не чујеш свог старог Ромиља?

СУДИЈА

Имам признати јавно услугу, учињену престолу великог жупана: једна превисока владика саизволе-ла је упутити ме да пронађем богомилску саборницу.

ГОРЈАНА

(Осветнички гледећи у Борила) (гласом оштрим) Ја!

БОРИЛО

(Изненађен) Ти?

ДЕД

(и остале богомилске старешине) Опака ћери Сатанаилова!

ГОРЈАНА

Јест, ја! Не могах допустити, по превеликој својој оданости моме великоме господину (поклони се Немањи), да и даље неверство опкружава његов прејасни двор.

НЕМАЊА

На чему смо много обавезни, превисокој нашој владики.

СУДИЈА

Ову амајлију...

БОРИЛО

Амајлија моје матере! ...

СУДИЈА

Посла нам превисока владика и помоћу записа у њој (Отвара је и вади белешку) похватасмо виновнике.

БОРИЛО

(Полети ближе Горјани) Откуда теби, ова светиња, коју дадох својој вереници?

ГОРЈАНА

Љиљани? Па она сама хитну ти га пред невернички праг; ја га дигох, понесох и предадох судији.

БОРИЛО

Мој невернички праг? Где, кад, како — говори Љиљана!

ЉИЉАНА

(Оборене главе, заваљена на једну страну, ћути).

ГОРЈАНА

(Прибравши се од тренутне забуне) Дворска је будала и сувише дрска. Молим судију, да јој устегне брбљиво грло.

СУДИЈА

И његова је реч конач, који води истини.

ЈЕЛЕНА

Послушност и поштовање владики, али је истина преча. Истина је, велики господине судијо, да сам ишла витезу Борилу, али сам ишла по заповести саме владике да га позовем на састанак (погледа оштро Горјану) госпођи Горјани Брајановици.

ГОРЈАНА

(фуриозно скочи) Мени?

ЈЕЛЕНА

Теби, превисока владико!

МАЊЕ ПОЗНАТЕ РЕЧИ У ДРАМИ (Поређење по редоследу појављивања)

Пафта — украсна копча на женском појасу

Палаш — мач за две руке

Хитлен — брз, хитар, скоротек, и сл. (Шалчанин је у своју књижевност уносио много деминутива, кованица, чак и измишљао речи, због чега је био предмет критике и у своје време, а и савремених историчара књижевности — в. Ј. Деретић: Историја српске књижевности XIX века)

Исоп — не може јој се утврдити тачно значење

Ибрик — суд за течност

Стројник — богомилски црквени старешина

Владика — госпођа, племкиња, властелинка

Логотет — титула на српском средњовековном двору. Одговара функцији председника владе

Потвора — лицемерје

Богодоступници — они који су прихватили богомилство, који су доступили богу

Мазда — казна

Стихар — богослужбена хаљина у православној цркви

Секнути — пресећи

Пропратунац — једна од Шапчанинових кованица, без јасног значења осим у контексту.

МИЛОРАД ПОПОВИЋ ШАПЧАНИН (1842—1895)

Аутор драме **Богомили** припада реду значајних културних прегалаца у другој половини XIX века, које потомство памти, не толико по делу које су у књижевности створили, већ по путевима које су отворили за друге ствараоце. А Шапчанин је то учинио и својим преводима (Гетеа, Хајнеа, Шекспира, Пушкина, Поа, Љермонтова и других углавном романтичарских песника) и својим прегалаштвом на организацији и руковођењу културним животом ондашње Србије.

За историчаре културе Шапчаниново руковођење Народним позориштем се узима као круна његове целокупне делатности. Тада, у његово време, Народно позориште игра, радо и често: Сардуа, Колеа (лак француски репертоар) што публика поздравља као храбар искорак из дотадашње репертоарске конвенције, али на „леду“ се држе: **Пера Сегединац** Лазе Костића и **Народни посланик** Бранислава Нушића, што се Шапчанину ни до данас није опростило.

Шапчанин, по политичком ставу противник радикала, по естетском — романтичар, био је трн у пети, тада прогресивним Пашићевим радикалима, и младом Скерлићу, већ стасалом у предводника генерације која ће поставити темеље српске модерне. Скерлић, Шапчанину, даје оцену која је остала до наших дана: уместо песником, назива га „појетом“,

а његово песништво „певуцкањем“. У основи тачна ова оцена се мора ублажити познавањем и разумевањем времена у којем је деловао Милорад Поповић и Народно позориште. (Али о томе на другом месту.)

Богомили су на сцени Народног позоришта (премијера: 7. X 1889) играни четири пута у размацима од по годину дана. Ни мало ни много, тачно по мери која је тада важила за домаћу драму. О одјеку код публике, савремени истраживач, не може судити, али критика није била благонаклона, мада треба узети у обзир и личне и политикантске мотиве тадашњих критичара. Но основне примедбе стоје. Дијалог је препатетичан, књишки, радња спора и разливена, у основи романескна а не драмска, са пуно овешталих романтичарских клишеа у градњи ликова и ситуација. Оно што драму чини привлачном и за оно време тема је богумилске јереси у Србији XII века, на двору Немањића. Као и сви романтичари, Шапчанин склон бизарним темама и ликовима, није имао дара да уметничком снагом одбрани свој избор.

Но, поштења ради, скоро читав век касније, вреди направити компарацију са савременицима. Сарајевски писац Мирослав Јанчић враћа се теми богумилства у драми **Босански краљ**, коју, са знатним успехом и медијском подршком, игра сарајевско Народно позориште. Потписник ових редова тврди да у поређењу са нашим савремеником Шапчанин нема чега да се стиди.

Зоран Раичевић

УРЕДНИЧКА НАПОМЕНА

У намери да припреми објављивање **Богомила** Милорада Шапчанина уредништво је претражило рукописне фондове Народне библиотеке Србије, Матице српске и Народног позоришта у Београду... Нигде не постоји трага ауторске верзије *Богомила*, те смо вагајући брижљиво разлоге за и против одлучили да на светло дана изнесемо рукопис који се под инв. бројем 17.157 налази у архивској збирци Музеја позоришне уметности Србије. Текст, исписан на папиру канцеларијског формата са пуно уметака и прецртаног текста, налагао је реконструкције, која је и обављена трудом Олге Марковић, вишег кустоса овога Музеја. На жалост, рукопис у Музеј није стигао комплетан. Читалац ће установити да недостаје завршна слика у трећем чину и да четврти чин није дат у целисти, већ су само сачувани фрагменти из другог дела овог чина. Управо су те чињенице и навеле уредништво да **Богомиле** допуни чланком Милана Савића, објављеном у наставцима у новосадском листу **Браник**, у коме је препричана радња драме, онако како ју је он разумео на самој премијери.

ИЗ „БРАНИКА“

ЛИСТАК.

Београдски утисци.

Најглавнији повод, што сам у овај мах дошао у Београд, била је позоришна новина „Богумила“ од Милорада П. Шапчанина...

Предмет драме казује углавном сам наслов. За доба великог жупана Стевана Немање отима богумилска јерес све то већма маха у српским земљама, тако, да су јој приврженици не само људи у најближој околини жупановој, већ и где који робаци му. Немања хоће да стане на пут распрострањау те јереси те издаје најстрожије наредбе. Што је дошло до тих наредаба, узрок је тај, што дознаје, да се богумилство шири тек по периферији његове државе, за централни уплив те јереси не зна још ништа. Наравно, да се богумили чувају, да му се ода њихова тајна; али и они су људи, и они су под утицајем и уливом људске нарави и људских страсти, особито они, који су навикнути на дворски живот и на оне многе прилике, којих се дворани не могу друкчије ослободити, осим ако се из двора удале. Главни покретач радње у тој драми није према томе верски фанатизам или мученичко пожртвовање, дакле неки ванреднији повод, пошто се богумили држе не само пасивно или управо негативно, већ је она страст, која се с вером, особито у првим покретима њеним,

дијаметрално разилази, ван ако јој није начело и суштина. Та је страст љубав, телесна љубав, и у све-зи с њоме љубомора. Није дакле она душевна љу-бав, која се у веровању, у апсолутном идеализму, приказује, већ њена световна сестра са свом прат-њом страсти, које из ње истичу.

Та је страст и повод, што је Немања на послетку ипак дознао, да се богумилство укоренило и у ње-говој најближој близини. Да како да хоће онда и најстроже да поступа, да испуни и оствари своје на-редбе. Но у последњем часу даје се ипак склонити; он не шаље богумиле на губилиште, већ само у про-гонство.

Признајем, да би ми предмет о богумилима пре доликовао трагедији него драми, пошто ми изгледа, да у богумилству лежи суштина, по православно хришћанство опасна. Сукоб између тих вероиспове-сти не би се дао избећи, и то баш што се тиче са-мог начела у веровању. Но кад је писац нашао за добро, да напише драму, не може му се даље приго-ворити ништа. Он је творац дела, он је имао дакле и права одредити му драмску врсту. Па опет бих рекао, да је и сам писац осећао трагичну суштину у својој теми, кад јој је у смрти једног богумила, телохранитеља Војнега, дао израза.

Драма је подељена у четири чина с предигром. У предигри видимо, како сами телохранитељи Нема-њини прелазе у богумилство. Писац је овом прили-ком изнео на позорницу обреде и обичаје богумилске и приказао разлику између богумила и православних хришћана. Што је навело телохранитеље, дакле вла-стелу и господу, да пређу у богумилство, не иска-зује се толико као израз неког начела, неке душев-не потребе или чак унутрашњег уверења. Али то и није нужно код таквих људи, јер врло добро зна-мо, да су следовали новини, тајанствености, општем вртлогу. А и то је доста, да човека наведе на проме-ну — као што то бива и дан данас, па не само код безазлених људи. Сви телохранитељи примају радо нову веру, једини је Војнег, који се, можда у пред-

слутњи кобног свршетка, ипак нешто бори са собом.

Но ми видимо међу болумилима и Богута, дворску будалу. Његова појава не би нас бог зна како изненадила, али нас изненауђје начин и поступак његов, који присуство његово чудно обележава. Ми држимо у први мах, да је и Богут богумил; али тајанствено шушкање његово буди у нама сумњу, да је ухода, који се под маском богумилства увукао у храм, да Немањи после ода све. Његово даље делање не показује до душе то, напротив, ми га видимо као најсвеснијег богумила. Можда је хтео писац загонетном појавом Богутовом да пробуди у нама живље интересовање за све богумиле а особито за потоњу судбу телохранитеља; можда.

Први чин износи нам сјајну дворану у двору великог жупана. Два телохранитеља, Борило и Војнег, удварају се дворским госпођицама; први Љиљани а други Романи. Ту видимо још и дворског песника, Дубровчанина, и још неке госпе, као Горјану Брајановицу, жупанову рођаку. Разговор је о љубави, о песништву и Дубровчанин декламује одломак једне песме своје. У то се јавља, да долази Немања. Борило и Војнег скоче, узму своје шлемове и дочекују великог жупана, у чијој су пратњи рођак му Ромиљ, владика Калиник, арцибискуп Гргур и три телохранитеља, Аранит, Дабижив и Достан. Жупан седне на узвишено место а око њега најближа му пратња; телохранитељи стоје му иза леђа. Он јавља весело, да му се данас родио трећи син и издаје повелу, да се зида манастир Студеница. На то улази стари властелин и тужи жупану свог сина, који је прешао у богумилство; Немања пун гњева прети свачим, али га рођак Ромиљ утишава. Још није прешла та бура, ево властелинке, која тужи свога мужа, да је такође постао богумил. Немања је већ разјарен и у том расположењу издаје оне строге наредбе. Телохранитељи за његовим леђима узнемирени су, али се ипак уздржавају. Стари Ромиљ опет хоће да утишава Немању, али су му речи узалуд; у Немањи је прекипело, те остаје при својим наредбама.

Први чин оставља утисак велике сценерије; декорација сјајна, гардероба раскошна, на позорници множина људи, која служи као стафажа, којој је врхунац велики жупан. Он је средиште тог чина и радње у њему, он управља и води све, било сад из сопствене побуде или што га на речи и рад наводе спољашње околности. Експозицију имамо ту а она нам је тим интересантнија, што нам се у предигри показало, да је најближа околина жупанова, његова гарда, прешла у богумилство.

Други нам чин показује другу дворану. Љубав између Борила и Љиљане, која је у првом чину тек обележена, приказује нам се сад у својој целини. Али тој љубави прети велика опасност. У лепог Борила заљубљена је до лудила Љиљанина маћеха, Горјана Брајановица, те му се тако рећи намеће. Борило остаје сталан а Горјана, не видећи другог начина, да то двоје развоји, употребљава сплетку. Она обриче Борилу, да ће му бити у помоћи, да се састане ноћу у башти с Љиљаном и да дође само у неко извесно доба на рочиште. За тим говори Љиљани, да њу Борило не љуби, да се само игра с њоме. Љиљана сумња али јој Горјана обриче, да ће јој и показати ону, коју Борило љуби, и то још ове ноћи.

Да изведе своју сплетку, употребљава Горјана дворкињу Јелену, која ће ове ноћи Борилу предати писмо, бајаги од Љиљане.

Сад долази промена. Ми видимо башту; ноћ је. Иза једног цбуна скривене су Горјана и Љиљана, иза другог Богут. Љиљана све не верује а Горјана јој говори, да само чека. Богут пак, опет у улози неког уходе, прислушкује разговор и прави своје досетљиве примедбе. Ево Борила с Јеленом; они пролазе поред цбуна, где су Горјана и Љиљана, те ова може и чути и видети, да јој је Борило неверан. По одласку њиховом Љиљана је ван себе од бола и увреде, те се тако заборави, да из недара вади и баца амајлију, коју је добила од Борила. Ту амајлију подигне и сакрије Горјана. Али тај приказ видео је

скривени Богут и у своје време хоће да га употреби, да како, у интересу љубави Борила и Ђиљане.

Та амајлија од великог је значаја; у њојзи је обележје, да је Борило богумил. Страсна Горјана има га сад у рукама и она не ће презати ни од чега, да раскине љубав њихову. Шта намерава, не зна се да како, нити се у овај мах зна, какав је значај у тој амајлији. Ми ћемо то све доцније дознати. За сад пак утиче овај чин на нас као целина, у којој се љубав развија, о сплетку спотакне, те тако и до привидног краја долази.

У трећем чину друга дворана. Ту је Маргита Божиновићка и њена кћи Романа. Долазе Борило и Војнег. Романа одбегне, али је Војнег опет доведе. Борило ће после кратког времена да оде а при поласку пита још Војнега, хоће ли бити тамо, на опредељеном месту, у своје доба. Војнег обриче. При одласку Маргите и Борила, стоје Војнег и Романа код прозора и кад виде, да се они удалили, полете једно другом у наручје. И сад се почиње развијати прекирасан приказ, са драмског гледишта најлениши и најсилнији у целој драми.

И тај чин оставља у нама утисак целине. Читава трагедија развија се пред нама. Од безазленог кокећања до страшног излива праве љубави, од сумње, љубоморства, јојунства па до катастрофе, којој је рефлекс очајање. Нема сумње, да је то најсилнији приказ у целој драми, јер поред живе радње и психолошког утицаја и развитка, одудара од осталих приказа неком самосгалношћу, неком пластиком а то све лежи баш у страшној радњи, у чистом драмском елементу, док се остали прикази и чинови већином испомажу декорацијом и множином људи, или обичном интригом, којој се свршетак увек може навестити.

У првој половини четвртог чина видимо храм богумила, као и у предигри. Велики дед богумилске цркве и још неки приврженици разговарају се о пропаганди своје вере и о успеху њеном. У то улази властелин, који лице своје скрива и предаје своју

веровницу. На скоро за тим долазе телохранитељи па Богут, и јављају старешини, да је Војнег погинуо управо као мученик свога уверења. Богут води главну реч и говори о двору, док му онај тајанствени властелин не приступи и руку на уста мете; уједно му се мало и покаже. Богут онеми. У тај мах чује се опет лупање. Црквењак изађе али се нагло врати и одбегне на друга врата. У цркву улази Маврин, велики судија а с њиме војници. Он прогласи све присутне за ухапшене па приступи тајанственом властелину и положи руку на раме му. Сад настаје приказ, који све изненауђје. Властелин открије лице и сви познају — Немању. Немања, увређен, што се заповести његове тако слушају, држаће државни суд, ком ће он бити председник.

Друга половина показује нам дворану као у првом чину. Такав је и распоред, само што телохранитељи стоје доле, лево од жупана, и то као оптужени, прекопута од њих стоји богумилски дед и остали богумили. Ту су и Горјан, Љиљана, Маргита и Романа.

Суд отпочиње. Богумили се бране. Телохранитељи особито не даду рећи, да је с богумилством у свези и издаја, јер их Немања оптужује, да су у свези с баном босанским, с Кулином. Најразложније се брани Богут, и кад види на столу ону амајлију коју је Љиљана бацила а Горјана подигла, и којом је амајлијом и изашло све на видик, јер ју је Горјана у слепој страсти послала жупану — он извади другу обележје, предаје га жупану, те одаје тиме, да је и Горјана богумилка. Немања је изненађен. Ту прилику употреби стари Ромиљ, да жупана склони на милост. Православни владика и католички арцибискуп раде против Ромиља, и ту сад настаје приказ, који ми се доста чудан чини. Не толико чудан са крајњег свршетка, већ са тока свега. Стеван Немања, силни велики жупан, слуша и трпи приговоре, нападаје, пребацивања па и замерања од свих, који су ту. Ромиљ га напада, свештенство га напада, Богут га скоро грди, док Немања на послетку не по-

пусти, те изриче пресуду, којом се богумили гоне из земље. Горјана мора у манастир а Борило добија Љнљану.

И тај је чин од драмског ефекта, само што се тај ефект показује спољашње и нема оне драмске душе у себи, коју има трећи чин.

Шта одржава у тој драми свезу, континуитет? Она мала амајлија. Да ње нема, био би сваки чин драма за себе али са особама „Богумила“. Према томе има и сваки чин свог засебног јунака или јунакињу. У предигри је богумилски дед, у првом чину Немања, у другом Горјана, у трећем Војнег, у четвртном амајлија а можда и Богут. Не мислим ја њих као најважније особе у тим појединим чиновима; ја их баш мислим као јунаке у драмском смислу. Други и трећи чин н. пр. две су са свим засебне радње, и не стоје ни у каквој свези једна с другом. Трећи чин шта више не стоји ни са самом драмом у свези; он је нешто засебно па можда и с тога најбољи. И други чин био би исте судбе, да није оне амајлије; само што је много слабији од трећег. Услед тога заман тражимо главног јунака, око ког се развија цела драма, који би главну радњу носио на својим плећима. Може се до душе рећи, да су сви богумили један јунак. Али баш онда се и морала драма поцепати, кад ти богумили немају свога главног репрезентанта, дакле јунака драме.

Па и карактери су према тој поцепаности у драми. Немања подлеже тренутним упливима и ако истиче неку врсту начела. Он осећа несталност своју и сам, па се окружава неким јогунастим нимбом а маскира је претњама. Богут има највише посла на позорници а опет за то је само ту, да ода Горјану као богумилку. У опште, та сцена баш утиче непријатно, кад богумили једно друго одају. Најсвеснији међу њима, Богут, денунцира жену своје вере, да се свети а можда да и себе сакрије иза леђа жупанове рођаке те тако да се и спасе. Борило је машина. Војнег свршава до душе трагички али нам мушки понос његов долази под чудну светлост, му-

шка одважност његова под чудну сумњу. Јогунастим и ограниченим нападајима Романиним не може дручке да одоле, већ самоубиством. Горјана је једина активна; она зна шта хоће и ако се поводи за страшћу. Али та је страст њена рођена, продукт њене нарави, њене особе. Па опет пада ниско, кад не зна да се помогне, већ денунцирањем. Љиљана је машина коју Горјана навија како хоће. Романа је радознало девојче, које кад се угризло у једно зло, не попушта никако. Али не из начела, већ из јогуњства, као размажено дете.

У опште, женски су карактери ипак боље и конзеквентније изведени, него мушки. Жене или девојке дотерају бар своје до краја. Истина, ми бисмо покретаче њиховог рада назвали пре ћуд, него начело и карактерну црту.

Глумци и глумице чинили су своје; приказ је текао прецизно. Немању је давао г. Тоша Јовановић, Ромиља г. Бура Рајковић, богумилског деда г. Анастасијевић, Борила г. Милорад Гавриловић, Војнега г. Љуба Станојевић, Богута г. Милош Цветић, Горјану гђа Милка Гргурова, Љиљану гђица Јурковићева, Роману гђица Августина Нигринова.

Ја мислим у даљим „утисцима“ говорити коју више о уметницима и уметницама београдског позоришта, за то и не ћу у овај мах да ближе обележим њихов приказ.

М. С—Б.

Текст Милана Савића објављен у новосадском *Бранику* у бројевима 129, 130, 131, новембра 1889. године.

Издавач

Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Одговорни уредник

Миодраг Буквић, директор

Главни уредник

др Зоран Т. Јовановић

Приредили за објављивање

Олга Марковић

Зоран Раичевић

Коректор

Олга Марковић

Ликовно и техничко решење

Ново Чогурић

Штампа

ГП „Нови дани“, Војводе Бране 13

Тираж: 500 примерака

Књига изашла из штампе:

септембра 1994.

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

886.1/.2-2

ПОПОВИЋ Шапчанин, Милорад

Богомили : драма у четири чина, с предигром /
Милорад Поповић Шапчанин. — Београд : Музеј
позоришне уметности, 1994 (Београд : Нови дани).
— 93 стр. ; 15 см. — (Библиотека Драмска ба-
штина. Нова серија)

Тираж 500. — Мање познате речи у драми: стр.
82. — Стр. 83—84: Милорад Поповић Шапчанин
(1842—1895) / Зоран Раичевић. — Стр. 86—93: Из
„Браника“ / М. (Милан) С. (Савић) — Б.

886.1/.2.09-2

а) Поповић-Шапчанин, Милорад (1842—1895)

ИД=29995788

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

Прво коло

Панта С. Срећковић
БОЈ НА ДУБЉУ

Милун Т. Ибровац
БОЖЈИ СУД НА МЕНДИНОМ БРДУ

Милорад Шапчанин
БОГОМИЛИ

Илија Вукићевић
ЛЕПА БУЛА

Живко М. Романовић
ПРОКОП